

56882

ves

Slovanski življi

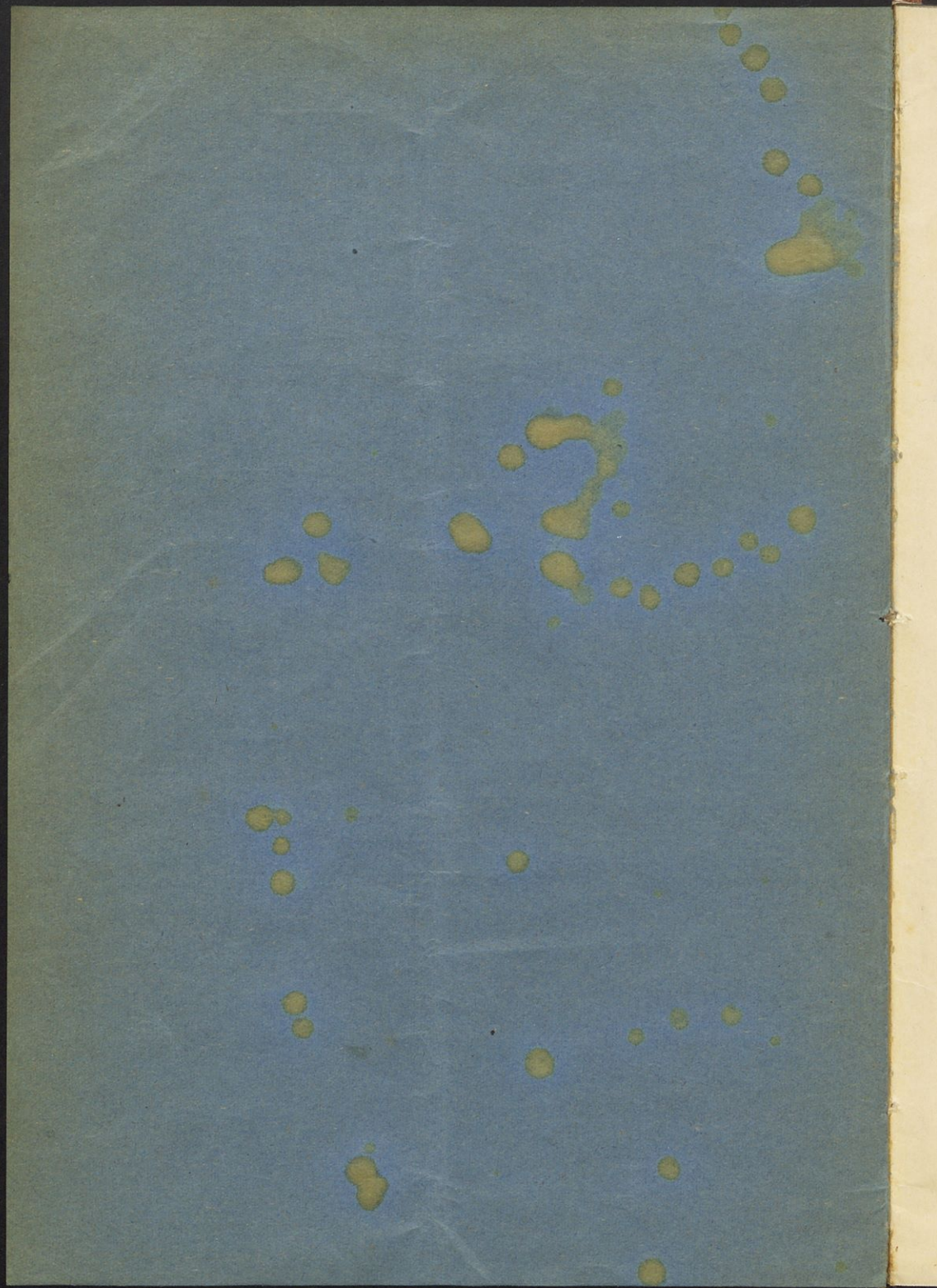
v nemškem besednem zakladu.

Sestavil

Ivan Koštiál.

Posebni natis iz «Izvestja» c. kr. druge državne gimnazije v Ljubljani za l. 1900./1901.

Natisnila Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg v Ljubljani.

Kazalo.

Slovanski življi

v nemškem besednem zakladu.

Sestavil

Ivan Koštiál.

23. IV. r. J. van Katschalem

~~56832~~

$IN = 030005956$

Kazalo.

	Stran
I. Uvod: Slovanski življi v različnih jezikih	5
a) v rumunščini	5
b) v madžarščini	5
c) v ciganskih narečjih	5
d) v skipetarščini in novi grščini	5
II. Slovanski življi v nemščini	6
A. Splošni del	6
1.) Splošne opazke	6
2.) Kako in kdaj so prišle slovanske besede v nemščino	6
3.) Razloček med tujkami in izposojenkami	7
4.) Glasovne izpremembe:	
a) samoglasniki	8
b) soglasniki	9
5.) Izprememba spola	10
6.) Povratno posojilo	10
7.) Pojemovne izpremembe	10
8.) Razloček med izposojenkami in domačinkami	11
9.) Dialektične besede	12
10.) Kaj se je sprejelo, kaj se ni	12
B. Specialni del	12
Sklepi iz obravnavanih besed	28
Dodatek: Slovanska krajevna imena v nemških oblikah	29
Viri priučjoče razprave	30

Kratice.

adj. = adjektiv, pridevnik.

Arch. für slav. Phil. = Archiv für slavische Philologie.

b. = bolgarski, -ščina.

B. z. vgl. Spfg. = Kuhns Beiträge zur vergleichenden Sprachforschung.

č. = češki, -ščina.

dem. = deminutivum, pomanjševalna beseda.

Einkl. in die slav. Lg. = Einleitung in die slavische Literaturgeschichte.

Et. Wb. = Etymologisches Wörterbuch.

f. = femininum, ženskega spola.

gor.-luž. = gorenjelужиški.

hrv. = hrvaški, -ščina.

ibid. = ibidem, ravnotam.

l. c. = loco citato, na navedenem mestu.

lit. = litvanski (litavski).

luž.-s. = lužiško-srbski.

m. = masculinum, moškega spola.

Mikl. = Miklošič.

mr. = maloruski, -ščina.

n. = *a)* neutrum, srednjega spola; *b)* nemški, -ščina.

nam. = namesto.

nhd. = neuhochdeutsch (v nemških navedbah).

nsl. = novoslovenski.

p. = *a)* poljski, -ščina, *b)* pred številkami = pagina, stran.

pl. = plural, množina.

pod. = podobno (-ih, -i).

prim. = primerjaj.

r. = ruski, -ščina.

rum. = rumunski, -ščina.

s. = *a)* srbski, -ščina; *b)* sequens, naslednja stran.

s.-hrv. = srbohrvaški.

sg. = singular, jednina.

slov. = slovanski, -ščina.

srgn. = srednjegorenjenemški.

sr.-lat. = srednjelatinski.

stgn. = starogorenjenemški.

str. = stran.

stsl. = staroslovenski, stara slovenščina.

s. v. = sub voce, pod (navedeno) besedo.

* = beseda, do katere se je prišlo samo po primerjanju in sklepanju, katera se pa ne nahaja v jezikovnih spomenikih.

I. Uvod: Slovanski življi v različnih jezikih.

Veliki naš Miklošič je znanstveno dokazal visoko omiko starih Slovanov s tem, da je poiskal slovanske življe v jezikih tistih narodov, s katerimi so Slovani občevali ter bili v kulturni zvezi. V mnogoštevilnih razpravah je nabral slovanske besede v madžarščini, rumunščini, novi grščini, albanščini in v različnih ciganskih narečjih; samo o slovanskih življih v germanskem, zlasti v nemškem besednem zakladu ni izpregovoril v celoti; le semtertje je omenil, da je ta ali ona beseda v nemščini slovanskega izvira.

Največ slovanskih besed je zasledil v rumunščini: 1083, katero število so pa pozneje rumunski jezikoslovci (Cihac in dr.) še povišali. Rumunci so začeli jemati besede iz slovanščine vže proti koncu petnajstega stoletja; največjo nadvlado nad rumunskim življem pa je imela tako zvana cerkvena slovenščina, ki je bila oficialni jezik v rumunski cerkvi in državi. V cerkvi je vladala do Jurija Rákoczyja I. (1630 do 1648), ki jo je s silo izključil iz cerkve ter odstranil za vselej. Pisali so pa Rumunci do najnovejšega časa (okoli l. 1850.) s cirilico, kar je jasen, neovržen dokaz nekdanje slovanske nadvlade v kulturnem oziru.

a) V rumunščini.

Ogromen vpliv je imela slovanska omika tudi na Madžarje, ki so bili, kakor je obče znano, na sila nizki kulturni stopinji, ko so osrečili Evropo s svojim prihodom. Največ besed so jim dali Slovani za državne uredbe, orodje, poljedelstvo, hišne uredbe, živalstvo, rastlinstvo in mnogo drugih stvari.

b) V madžarščini.

Ni dvoma, da so sprejeli Madžarji od Slovanov z besedami tudi stvari same, torej kratko malo skoro vso svojo omiko. Miklošič navaja 956 slovanskih izrazov v madžarščini; toda to še niso vsi; po preiskavah novjših učenjakov je to število naraslo na 1000 in še več besed. Po Miklošičevem mnenju so jemali Madžarji besede najprej iz jezika velikomoravske države (ne pa od bolgarskih Slovencev), pozneje pa šele od Slovakov, Malorusov in Srbohrvatov.

Kot najboljši poznavalec ciganskega jezika je našel Miklošič v različnih ciganskih narečjih 649 iz slovanskih jezikov izposojenih izrazov.

c) V ciganskih narečjih.

V manjši meri je vplivala slovanska omika na Grke in Albance (Arnavte, Škipetarje). Škipetarji so bili vže od nekdanj v ožji dotiki z različnimi slovanskimi narodi, in plod tega občevanja je precejšnja množica (317) slovanskih izposojenk, katere navaja in razlaga Miklošič v svojih korenitih razpravah o škipetarščini.

d) V škipetarščini in novi grščini.

Tudi potomci starodavnih Helenov so se učili od Slovanov, ker so ti gojili poljedelstvo, živinorejo itd. Zato ima nova grščina (po Miklošiču) 130 slovanskih besed, zlasti za orodje, domače življenje, živalstvo in rastlinstvo, pohištvo in socialne razmere (ζάρανον, βοεβόδα itd.).

II. Slovanski življi v nemščini.

A. Splošni del.

Razen omenjenih narodov pa imajo tudi Nemci lepo število slovanskih izposojenk, o katerih se razpravlja na sledečih straneh pričujoče razprave.

1.) Splošne
opazke.

Nemcem in sploh nasprotnikom, ki tega nočejo verjeti, je vže odgovoril Krek: «Brez tujega besednega blaga ne prebije noben narod ali narodič, in naj je prosveta njegova še tako prvotna ali pa — prav nobena», in: «Kakor zdaj, tako tudi že v starih časih, in so razni arjoevropski narodi kolikor med sabo, toliko med narodi semitskimi in hamitskimi jemali in dajali na pósodo vzlasti kulturne besede. Danes seveda je takega blaga neprimerno več po jezikih omikanih narodov, kajti mednarodno občevanje je lažje postalo in živejše od prejšnjega, znanstva in umetnosti bolj dovršene, trgovina splošnejša, obrt večja ter mnogovrstnejša, sploh pa vsi uveti in okoliši, pospešujoči takim besedam pot od naroda v narod, kolikor mogoče ugodni. Zato pa danes kar mrgoli po arjoevropskih jezikih tujih besed, in se nam ni čuditi, da spisujejo debele slovnike, samó tako blago obsegajoče.» (Dr. Krek: «Razne malenkosti» III., v «Kresu», letnik III., 1883, na str. 107.)

Med tistimi narodi, ki so jemali besednega blaga od drugih narodov, so bili seveda tudi Nemci in sploh Germani. Kleinpaul pravi o tej stvari (v spisu «Das Fremdwort im Deutschen», na str. 7.): «Wir (namreč Nemci) leiden, wie bekannt, keinen Mangel an Worten, die unserer Sprache von Haus aus nicht angehören, mit keiner deutschen Wortsippe zusammenhängen, sondern nachweislich einmal aus einer fremden Sprache herübergenommen worden sind. Wir haben eine Menge Fremdwörter im Deutschen, angeblich 70.000 (če jih ni več!), über 100 werden schon in der Bibel des Ulfilas gezählt. (Tukaj je zmešal tujke in izposojenke.) Man sagt, dass auf sieben deutsche Worte je ein fremdes komme. Nach den Aufschriften und Ankündigungen in der Stadt zu urtheilen, kommt vielmehr auf sieben fremde Worte ein deutsches.»

Mož ima prav. Na str. 8. pravi dalje: «Und wenn man die Zahl der Sprachen, die auf Erden gesprochen werden, auf 1000 veranschlagt, so haben wir auch bei allen 1000, nicht bloß bei den 53 europäischen Anleihen gemacht.»

Največ besed ima nemščina iz latinščine in iz romanskih jezikov; manj iz židovskega žargona, iz angleščine in severnih germanskih jezikov, in pa — last not least — iz različnih slovanskih jezikov.

2.) Kako in
kdaj so
prišle
slovanske
besede v
nemščino.

Ko je jezikovni vpliv z zahoda na Nemce dosegel svoj vrhunec, ko je vže vse mrgolelo romanskih besed, tedaj se je začel pojavljati vpliv slovanskih narodov, in sicer najprej Poljakov, Čehov in Rusov.

Ta vpliv, utemeljen na medsebojnem občevanju sosednih narodov v vzhodnih nemških pokrajinah ali «markah», je bil v začetku bolj neznatn ter brez «nevarnosti», kakor se izraža Kluge. Toda nekatere besede, ki so prišle tem potem med Nemce, n. pr. Dolmetsch, Grenze-Granize, Kummet, Peitsche, Petschaft, Schöps, so si pridobile, počenši od trinajstega stoletja (nekateri, kakor n. pr. zidalári, vže prej), takorekoč državljansko pravico in mesto v književnem jeziku.

Druge besede so prišle v nemščino pozneje, in sicer tudi iz jugo-slovanskih jezikov (n. pr. Pogatsche, Vampyr, Jause, Jauche, Potitze itd.).

Ločiti pa je treba «tujke» in «izposojenke» (samó druga vrsta nas zanima). Vse izposojenke so bile nekdaž tujke, n. pr. besede šlem, hiša, peněz itd. so bile [nam] v najstarejšem času «tujke» (hēlm, hūs, pening), sedaj pa so brez dvombe «izposojenke».

3.) Razloček med tujkami in izposojenkami.

V čem je razloček?

Kleinpaul pravi (popolarno), da so izposojenke take [bivše] tujke, ki so vže tako stare (v dotičnem jeziku namreč), da se narod vže ne spominja njihovega prihoda iz tujine (bolje bi se reklo: da se narod vže ne zaveda, da so mu tuje), in ki so se tudi vže kolikor toliko izpremenile z jezikom vred, v katerem so se udomačile. Izraz «izposojenka» («Lehnwort» pri Nemcih) torej ne označuje nič bistveno [ali načelno] različnega od izraza «tujka», temveč le to, da je dotična beseda vže v višji meri udomačena, da se je takorekoč molčé sprejela v besedni zaklad ter si pridobila «državljanstvo» v tujem narodu; navadno je z izrazom «izposojenka» rečeno tudi to, da se je narod vže privadil novi stvari. Izposojenke bi se lahko imenovala «naturalizovane tujke»; pogoj naturalizacije je, da sprejme tujka glasove (Laute) in naglas ali poudarek tistega naroda, v katerega je prišla, ter se drži tam veljavnih postav.

Bolje in krajše je to rečeno v «Kresu», l. 1883., na str. 107. s. (dr. Krek: «Razne malenkosti» III.) s sledečimi besedami: «Jemlje se danes na pósodo nekoliko drugače, nego se je jemalo v prejšnjih časih. Dokler je odločeval narod sam, uhajale so tujke le redkokrat čisto neizpremenjene v jezik, ampak se je izkušalo dati jim tako lice, da so na videz domače postale, ali vsaj take, da so jezikovim zakonom ugajale. Odkar pa odločuje knjiga, uhajajo navadno ti stvori v jezik tako, kakor so znani v jeziku, od koder so vzeti — torej brez vsake glasovne ali katere koli druge premene. Zato je prve mnogo težje tolmačiti in nekaterim celo najnatančnejše jezikoslovno razlaganje ne more do jedra. Posebno mesto med tujkami prve vrste (torej med «izposojenkami») pa zavzemajo one, ki so nastale vsled tako zvane ljudske etimologije, ki je bila povod marsikaterej priči ter mnogim bajevnim nazorom, in namen teh vrstic je zgoli na enej takej besedi pokazati, kako se je v tem oziru s tujščino ravnalo.»

Sledi potem zanimljiva razprava o slovanskih izrazih za rastlino «*ligusticum levisticum*» (luštek). Omenjam to zaradi tega, ker ima ta slovanska ljudska etimologija svoj «analogon» v nemščini; iz poljske besede «*wilczura*» so napravili Nemci po ljudski etimologiji «*Wildschur*» (kakor *Schafschur*), kakor da bi bila zloženska iz *Wild* in *scheren*; predstavljajo si torej, da se dobiva «*Wildschur*» od ostrizene zverjadi; za psihološkega opazovalca jezikovnega življenja je to jako zanimljiv pojav. Tako so spakedrali lepo topično (krajevno) ime «v Brezah» v «*Friesack*», misleč na *Sack*. Riba, ki se imenuje č. piskoř, r. *nickáři*, nsl. piškur, se je prekrstila v germanskih ustih v «*beißker*»; da se ta oblika naslanja na glagol «*beißen*», je jasno ter se omenja tudi v Klugejevem nemškem besednjaku. «*Gesenke*» na Moravskem ni nikakršna «nižava» («*senken*!») temveč č. *jeseníky*.

«*Rebhuhn*» nikjer ne živi po vinogradih («*Rebe*»), ampak to je naša jereb[ica]. «*Dirndelbeere*» nima svojega imena od deklíčev («*Dirndel*»), pač pa od drenulje. Druga jagoda, brusnica, se imenuje po raznih nemških krajih *Preiselbeere*, *Bräusel* in *Brausbeere*, akopram ne šumi («*brausen*»); nemško ime je nastalo iz «*brusina*». Beseda «*Petschaft*» nima nič skupnega z besedo «*Schaft*», temveč je po ljudski etimologiji prekrščena iz naše besede

«pečat», r. «печатъ». Kdo ve, če se ni mislilo pri besedah «Ge-span» (iz «župan») in «Haubitze» (iz č. houfnice) na glagola «spannen» in «hauen»?

Kratko bodi še omenjeno, da so na tak način nastali nestvori «Sehrschön», «Schönpass», «Merseburg», «Hart» (oz. «Hart-berg»), «Laufen», «Nessel-schall», «Rothwurst», «Hotzenplotz» itd. itd. iz naših imen Sršen, Šempas [= Šent Pas (iz San Basso)], Mežibor, Rt, Ljubno, Neslyšal, Ratiboř, Oso-blaha itd.

Toda vrnimo se k razločku med tujkami in izposojenkami. Navadno ni dvomljivo, je-li katera beseda tujka ali pa izposojenka; n. pr. izrazi: Kibitka, Trojka, Rubel, Kopeke, Werst, Zar (Czar), Schlachitz, Wutki ali Wódki (= p. wódki, gen. part.) itd. so v nemščini brez dvoma tujke; ravno tako gotovo pa je tudi, da so besede, kakor: *Jause*, *Jauche*, *Bräusel-beere*, *glauch* (iz južina, juha, brusina, gluch), *Peitsche*, *Peisker*, *Zeidler*, *Zeisig*, *Stieglitz*, *Gränze*, *Nörz*, *Schmetten* (iz bič, piskoř, bčelarj, čížek, stěhlec, granica, norec, smetana) itd. izposojenke (akoravno so bile nemščini nekđaj tudi te popolnoma neznane).

Pri nekaterih pa ni tako lahko določiti, ali so tujke ali pa izposojenke; n. pr. besede *Buchte*, *Juchten*, *Kasch*, *Pogatsche*, *Potitze*, *Kren*, *Kolatsche* itd. niso nič izpremenjene, kar se tiče glasov (samo spol se je nekaterim izpremenil: *Juchten* m. iz juft ali juht f.; *Kasch* n.: kaša f.; *Kolatsche* f.: kolač m.); toda če pomislimo, da vsaka tuja beseda ne daje povoda, da bi se glasovi izpremenili, in da so omenjeni izrazi tudi pri prostemu nemškemu ljudstvu brez tolmačenja razumljivi in celó jako dobro znani, ne bode napačno, če jih prištejemo izposojenkam. Glasovne izpremembe, katerim so se podvrgle razne slovanske besede v nemščini, so deloma zelo značilne in zanimljive.

4.) Glasovne
izpremembe:
a) samo-
glasniki.

Iz samoglasnega *r*-a je postalo: *ür*, *ar*, *ir*; *re* [rű]; prim. *Kürschner* iz krznár, *Startin* iz štrtin(a), *Hunds-mirchen* (v planinskih deželah) iz mrha, *Kretscham* iz krčma, *krčma*; morebiti tudi *Brünne* iz brnija ali brnja; (prim. *Krek*, *Einl. in die slav. Lg.*, na str. 154.).

Skandinavščina ima *torg* iz trǫg, in *Schuchardt* izvaja tudi lat. *car-pisculum* in laško besedo *scarpa* iz slovanščine: p. kurp, č. krpec, nsl. k'plja!

Jako poučna so v tem oziru tudi krajevna imena; za samoglasni *r* imajo: *ar*, *er*, *ir*, *ür*; prim. *Hart*, *Hart-berg*, *Tapelwerch*, *Irschen*, *Dürmaul*, *Brünn* itd., iz *Rt*, *Toplivrh*, *Ržno*, *Drmaly*, *Brno* itd.

Za «l sonans» imajo Nemci *il*: *Bilch* iz č. pleh (če ni iz p. «pilch»). V skandinavščini nahajamo «tolka» in «stolpi» iz tlǫk in stlǫp.

Krajevna imena imajo za *l*: *ol*, *il*: *Moldau*, *Pilsen*, iz *Vltava* in *Plzeň*.

Za slovanski *i* nahajamo večjidel *ei*: *Peisker* (Beißker) iz piskoř ali piskár; *Peitsche* iz bič, oz. bicz; *Zeisig* iz čížek; pred *l*-om je *ei* tudi za slov. *e*: *Zeidler* iz *bčelarj (*dl* je nekak nadomestek našega starega *l* = trdega *l*-a).

V drugih primerih pa je *i* ostal: *zwillen* iz cviliti, *Schligawitz* iz slivovec itd.

Slov. *u* se je izpremenil (v starejši dobi) v *au*: n. pr. *Jauche*, *Jause*, *glauch*, *Jauk*, iz juha, južina, gluh, jug; deloma pa je ostal: *Pflug* iz plug, *Kaluppe* iz chalupa, *Kuks* (*Kux*) iz kus (*Nurz* iz nurec ali norec; pa tudi *Nörz*; o tem pozneje).

Za slov. *o* nahajamo *o*, *u*, *a*; v nenaglašanih zlogih *e*; ali pa *o* je popolnoma izpal: *Dolken* iz vdolky, *Droschke* iz drožki, *Kummet* iz chomout oz. chomat ali chomut; *Kutsche* iz imena slovaške vasi Koč, *Halunke* iz holomek, *Kalesche* iz kolesa itd.; *Zobel* iz sobolj; *Quark* iz tvaroh (*twarog*) itd.

Refleksi slovanskega *a* so *a*, *ä*, *e*; prim. Ge-span iz župan, Kaluppe iz chalupa; Gränze, Grenze, preglašeno iz granize, katero obliko tudi še nahajamo v srednji gornji nemščini in v narečjih (n. pr. v štajerskih poskočnicah: «über die Gránizen») iz granica, oz. hranice; Dolmetsch iz r. *толмачъ*; v jedni besedi odgovarja slov. *a* celó *i*: Rabisch ali Robisch iz rovaš.

Refleks nosnika *a*, oz. r. *u* ali č. *ou*, *u* je *e* v besedi Kummet iz chomatъ, r. *хомытъ*, p. chomat, č. chomout.

Za *e* nahajamo časih *i*, *ie*: Stieglitz iz stehlec; Zeisig iz čižek, Niggawitz iz nikavec itd.

Zanimljivi so tudi primeri, v katerih se je samoglasnik izvrigel: Gespan iz župan (ker *u* ni bil naglašen), Gesenke iz jesenky (s pomočjo ljudske etimologije), Gurke iz okurka, Kumt (poleg Kummet), Nörz in Nurz iz norech, Schöps iz skopъbъ, skopec (najstarejša oblika v n. pa je schopez, preglašeno schöpez), Reb-[huhn] iz nsl. jereb, stsl. jarębъ, jerebъ (vže v stgn. rëbahuon z odvzetenim *je*).

Tudi soglasniki so podlegli različnim izpremembam.

b) soglasniki.

Za naš *p* nahajamo: 1.) *b* (torej tenuis je prešla v nemškem književnem jeziku v medijo, toda le na videz, ker se vendar govori kot tenuis) n. pr. Bilch (pravijo pa pülch), stgn. pilih in bilih, iz č. plch, oz. p. pilch; Leb-kuchen iz lipa, če je ta izpeljava pravilna. Prim. krajevna imena kakor Leibnitz iz Lipnica, Buchhalm iz Podholm[om];

2.) pa tudi *pf* je v n. lahko refleks slov. *p*: Pflug iz plugъ;

3.) v besedah, ki so bile izposojene v novejši dobi, se *p* ni izpremenil: Vampyr iz вампир, Kaluppe iz chalupa itd.

Našemu *b* je refleks ali *b* ali *p* ali *f*:

Buchte iz buchta (iz novejše dobe), Peitsche iz bič (iz starejše dobe), Preisel-beere iz brusina (*ei* za *äu* in to preglašeno iz *au* = slov. *u*). *f* pa posebno v krajevnih imenih: Feistritz (Fiustrize itd.) iz Bistrica (bystrica), Friesach iz «v Brežah» itd., torej tudi iz starejših časov.

Našemu *v* odgovarja v izposojenkah v nemščini časih *b*: Robisch iz rovaš; Pabolatsche iz parlač; navadno pa *w*: zwillen iz cviliti; Powidel iz povidla itd.

Prehajam k zobnikom.

Za slov. *t* nahajamo večkrat *d*: Dolch, Dolmetsch(er) iz tulich, *толмачъ*. Iz č. tvaroh ali p. twarog so napravili najprej twarc, potem pa so izpremenili *t* v *k*, ker novejša nemščina ne pozna skupine *tv* ter jo nadomestuje s *kv*, t. j. *qu*, ali pa *cv*, t. j. *zw*. — *d* je ostal: Dolken iz (v)dolky, Dirnlbeere iz drenulja.

O goltnikih velja tole: *g*, *h* (*ch*), *k* so Nemcu skoro vse jedno; zato nahajamo za slov. *k*: *k* in *g* (Gesenke iz jesenky; Zeisig iz čižek); za naš *h* (= *x*): *ch* in *k* (Jauche iz juha, Dolch iz tulich; Kren iz hren, chren), za *g* pa *g* in *k* (Gränze in Jauk iz granica in jug).

Najhujša zmešnjava pa je pri sičnikih in šumnikih.

Našemu *s*-u je refleks: *s*, *z*, *sch*, *ß*, morda tudi *ks*: Preisel- ali Preißeel-, Braus- ali Brausch-beere iz brusina, Maschanzker iz mišanské (jabolko), Kalesche iz kolesa, Schmetten iz smetana (zavoljo sledečega *m*-a), Stieglitz, reci štiglic, iz stehlec; kako je nastala beseda Kuks ali Kux iz č. kus, ni jasno, na podvojitve (reduplikacijo) ni misliti.

Našemu *z* odgovarjata kot refleks *ß* in *sch*: Primsen iz bryn(d)za; Kürschner od srgn. kürsen iz kržno.

Slov. *c* je večidel ostal (*z*, *tz*, *zz* pisano) posebno v končnici *ze*, *-itz(e)* iz našega *-ec* (*-ицъ*) in *-ica*: Gränze iz granica, Stieglitz iz stehlec, Dornitz (turnitz) iz polabskega dvárnaića (= stsl. dvǫrŋnica) ali iz kake podobne oblike; Strizzi iz strýc itd.

V besedi Schöps nahajamo *s* za *c*: iz skopec, toda najstarejša oblika je srgn. schopež. *Tsch* za slov. *c* je v izposojenki Putscherl iz pucek, pujsek.

š je ostal: Startin (reci štartin) iz štrtin(a), Kasch iz kaše.

Refleksi našega *ž* so: *s* (reci *z*), *s* (reci *š*) in *sch*: Zeisig iz čížek, Jause iz južina; Gespan (reci gešpán) iz župan (*u* je izpal, *ž* se je prisposobil ali prijednačil mediji *p* ter je postal *š*); Droschke iz *дрожки* (fonetično pa droški).

Naš *č* so deloma ohranili, deloma so ga pa popačili v *z* (= *c*) in *s*: Peitsche iz bič, Dolmetsch iz *толмачъ*; Wildschur iz wilczura (s pomočjo ljudske etimologije); iz besed čížek in *bčelari pa so napravili Zeisig in Zeidler; toda primeri Seidelbast (iz bčela), ime rastlini, katero ljubijo baje buče.

Sapnika *v* in *j* lahko prehajata v *g*: Gesenke iz jeseníky; Schligawitz iz slizovec.

Za *m* nahajamo *n* v izrazu Halunke iz č. holomek; *d* za *l* pa v «pomáde» iz č. pomále, pomalu (prim. *dingua iz lingua, dacruma in lacrima, Aegidius in Gilge, Jilji, Ilj).

Iz *bčelari so napravili v nemščini Seidel-(bast) in Zeidler, stgn. vže zidalári. (Prim. ralo in radlo, plela in pletla itd.)

n je izpal v besedah: Haubitze in Jause iz houfnice in južina; toda v starejših virih stoji še «Haubnitze», ter v planinskih deželah se obče govori «Jausen» in glagol «jausen».

Prav kakor «južina», se je ohranila tudi beseda *печатъ* v ustih nemškega priprostega ljudstva v bolj izvirni obliki: Pétschät; v književnem jeziku pa se piše Petschaft; prim. p. 22. s.

Nekaterim slovanskim besedam se je izpremenil tudi slovníški spol. Iz moških samostalnikov «karabáč, knut, bič, koláč» so postali ženski: «die Karbatsche, Knute, Peitsche, Kolatsche»; iz moških «jeleni, jeseník(y) in chomout — chomat — *хомыть*» pa samostalniki srednjega spola: «das Elen(d), Gesenke, Kummert»; pripomniti pa je, da so Nemci naredili iz množine «jeseníky» jeduino «das Gesenke».

Ženska samostalnika «juftъ» ali «juhtъ» in «bryn(d)za» sta se izpremenila v moška: «der Juchten» ali «Juften», «der Primsen»; «kaša» in «pečatъ» pa v samostalnika srednjega spola: «das Kasch», «das Petschaft».

O slovanskih neutrih je malo opomniti; ako je etimologija prava, tedaj sta postala dva samostalnika srednjega spola «kolesa» (množ.) in «šipečje» ženska: «die Kalesche» in «die Hetschepetsch» (na Avstrijskem). Zdi se, da sta v češčini in poljščini ženska samostalnika «kolesa» in «kolasa» nastala pod tujim vplivom: frc. la calèche ali n. die Kalesche, prim. Mikl. l. c. s. v. koles.

5.) Izprememba spola.

To bi bilo tako zvano «povratno posojilo» («Rückentlehnung»), kakršno je konstatovati tudi pri besedi Haub(n)itze. Češčina je sprejela nemško besedo «houf» ter je pritaknila «-nice»; Nemci pa so vzeli izraz «houfnice» v obliki «Haubnitze» nazaj.

Slične primere našteva Willomitzer v svoji nemški slovnici za srednje šole.

7.) Pojemovne izpremembe.

Poleg glasovnih in spolnih izprememb pa je treba zabeležiti tudi pojemovne. Nekatere izposojenke namreč so v novi «domovini» nekako zamenjale svoj pomen.

V srbščini itd. je **Вампир** neko strašilo, ki sesá kri; v nemščini pa je »Vampyr« zraven tega tudi »južnoameriški netopir«. Robotá (rabota) je v slovanskih jezikih izvirno »servitus«; v nemščini pa »tlaka«. Češka beseda holomek ima pomen »gol berač, konjederec« itd., nemška »Halunke« pa, ki je iz nje nastala, »ničvrednež«. Iz našega »jelena« so napravili besedo »Elen(d)«, »Elenthier«, v pomenu »los«, ne pa »jelen«. »Kus« pomenja v češčini sploh vsak kos, nemški »Kux« pa je rudarski izraz (neki delež pri rudnikih). Nemški »pomade« (= vse eno; udobno, domače, flegmatično) ima svoj izvir v č. »pomále«, »pomalu« (= počasi), n. »Jauk« (= južni veter), v nsl. »jug«, ki pa ne pomenja samo vetra; n. »Jause« (= mala južina), v nsl. južina = 1. obed, kosilo; 2. mala južina.

V planinskih deželah imenujejo Nemci »Kosch« samo velik naramni koš (specializovano); »tvaroh« je pravzaprav = skuta, »Quark« pa to, kar je narejeno iz skute: sirček (Quargel) itd.

Na straneh 7. in 8. se je razpravljalo o razločku med tujkami in izposojenkami; treba pa tudi vprašati, kako se razpoznavajo v nemščini domače in iz slovanske izposojene besede, ali z drugimi besedami, kako bom dokazoval in dokazal, da so dotične besede v resnici iz slovanskih jezikov vzete ali pa so domačinke.

8.) Razloček med izposojenkami in domačin-kami.

Za ta namen imamo sledeča načela:

1.) Besede, ki imajo v sebi glas »tsch«, so deloma onomatopoeične (n. pr. ratschen, watscheln, quetschen), deloma pa tuje blago: turške (n. pr. Tschaike, Tschibuk), romanske in slovanske. Jasno je, da besede Peitsche, Kolatsche, Dolmetsch, Tschinakel, Pogatsche, Krétscham, Kantschu, Karbatsche, Kutsche, Pablatsche(n) niso onomatopoeične, torej da so nemščini tuje; in sicer so Peitsche, Kolatsche, Tschinakel, Kretschem brez dvoma slovanske, ker imajo v slovščini svojo jasno etimologijo: bič, od biti, kolač od kolo, čolnak-čunak od čln, krčelma po Miklošiču od osnove (= »thema«) krk.

2.) Besede, ki se nahajajo v vseh slovanskih jezikih (oz. v njih večini), toda samo v gorenji nemščini, oz. samo v tako zvani nemški skupini germanskih jezikov (ne pa v angleščini itd.), so slovanskega izvira. N. pr. izraz »Grenze« poznajo sicer skoro vsi slovanski jeziki (granica, hranice itd.), med germanskimi pa samo gorenja nemščina — torej je slovanski.

3.) Nekatere besede so znane samo jednemu delu slovanskih narodov in pa Nemcem, n. pr. č.-p. tvaroh-twarog; a vendar kaže etimologija slovanski, ne nemški izvir. Narobe poznajo izraz »Pflug« vsi germanski jeziki, ne samo nemščina; vendar pa je beseda slovanska; zakaj? Ker ima pri nas svojo etimologijo (v plu + pritiklina gl), pri Nemcih in Germanih sploh je pa nima; zato se je celó vže mislilo na keltski izvir!

4.) Ako je kateri izraz samo jednemu ali pa tudi vsem slovanskim narodom vže zdavnaj znán, pri Germanih pa, oz. pri Nemcih ga je najti šele v novejšem času, tedaj ne smemo dvomiti, da je naš. Jakob Grimm n. pr. je dokazal, da se je beseda »twarc« (sedáj Quark, od tega pa Quargel) pojavila šele v poznejši dobi srednje gorenje nemščine (»spätmittelhochdeutsch«), to je v štirinajstem ali petnajstem stoletju. Ako še pomislim, da se izdelujejo »sirčki« skoro izključno v Hanakih na Moravskem, da so torej češki izdelek, smemo z vso pravico trditi, da je beseda slovanska, akoravno označujejo Čehi z izrazom »tvaroh« samo skuto (Topfen), iz katere se delajo sirčki (»homolky«).

Prav tako se pojavlja izraz schopez (sedaj Schöps) šele v srednji nemščini (prej so pravili «hamal» = Hammel); «skopec» pa ima svojo etimologijo v prastarem glagolu «skopiti».

Besede «Halunke» niso Nemci poznali pred šestnajstim stoletjem (Grimm), č. «holomek» pa je v zvezi s pridevnikom «golb».

Več primerov se navaja v specialnem delu pričujočega sestavka («Vampyr», «Jauche», «Gurke», «Peitsche» itd.).

9.) Dialek-
tične besede.

Pripravljen sem na ugovor, češ, da sem sprejel v to-le razpravo tudi tako zvane «dialektične» izraze.

Na to odgovarjam:

Nihče doslej še ni razodel jasnih mej med pismenim in občevalnim ali vsakdanjim govorom («narečjem», «dialektom»), pa jih tudi nihče ne bo. Kar proglašajo v nemški državi, v «rajhu», za avstrijski provincializem, to rabijo avstrijski Nemci mirno in brez pomislekov v lepi in učeni knjigi (v znanstvenih in leposlovnih delih) ali vsaj v humoreskah — in te pripadajo gotovo tudi slovstvu ali književnosti.

V dokaz navajam samó nekatere izraze: Jause, Stieglitz (na severu «Distelfink»), Schöps (na severu «Hammel»), Kolatsche (na Nemškem «Kuchen»), Tschinakel ali Sch- (v Nemčiji «Kahn») itd.

Narobe pa nahajamo veliko množico besed, ki so po Nemškem jako razširjene in obče znane, v Avstriji pa jih ne razume nihče; n. pr. Baranken, Wildschur, Dornitz, Kretscham (v Avstriji Schafspelz, Wolfspelz, Stube, Schenke ali Wirtshaus) itd.

Isto razmerje vidimo med nemškim govorom sudetskih dežel na jedni in planinskih pokrajin na drugi strani. Vsak tirolski, koroški, štajerski Nemec pozna besede Hetschepetsch, Startin, Potitze, Pogatsche, Kosch, zwillen, plätzen, Schliwowitz ali Schligawitz, Jauk itd., med sudetskimi Nemci pa niso v navadi. Zato pa rabijo tam (na Češkem, Moravskem in v Šleziji) češke besede, kakor n. pr. Malinke, Kapuste, Homolke itd., ki zopet planinskim Nemcem niso znane.

10.) Kaj se
je sprejelo,
kaj se ni?

Kaj mi je bilo torej sprejeti, kaj izključiti? Gotovo je, da mi književni jezik nikakor ni mogel biti merodajen, ker je nekako samovoljno narejen. Na vse «dialektične» izraze se pa tudi nisem smel ozirati, ker so nekateri preveč lokalni, na majhne pokrajine omejeni.

Sprejel sem torej: 1. vse besede, ki so znane vsem Nemcem (oz. skoro vsem); večinoma jih nahajamo tudi v književni nemščini; 2. besede, ki so sudetskim in planinskim Nemcem skupne (akoravno časih v različnih oblikah); 3. besede, katere rabijo Nemci po vseh sudetskih, oz. po vseh planinskih deželah. Prav dobro sem si v svesti, da se s tem nisem izognil vseh ugovorov; toda — meje nisem mogel nikake najti, zato ravnam, kakor priznavam, nekoliko samovoljno.

B. Specialni del.

V nemščini sem našel sledeče slovanske izposojenke:

1.) **Baranken**, die, = jančje kože, Lammfelle, iz r. баранка od баранъ = aries (Mikl.; Kleinpaul, p. 51; Sanders, I., p. 83). Heyse navaja (na str. 100.) obliko Barangen, Brockhaus pa (na str. 99. v I. zvezku s. v. Astrahan) celo Baranjen. Posojilo je jasno.

2.) **Bilch**, **Billich** m., = polh, iz p. pilch ali č. plch. Vže stara gorenja nemščina ima «pilh», «pilch». Miklošič (Et. Wb. s. v. pelchü) se izraža skeptično, češ, da mu je dvomno, ali so si izposodili to besedo Nemci od Slovanov

ali pa narobe. Ako pa pomislimo, da imajo ta izraz vsi slovanski jeziki, in sicer vsak v taki obliki, kakršno zahtevajo glasovni zakoni dotičnega jezika (stsl. -lъ-, nsl. -ol-, b. -lъ-, s.-hrv. -u-, č. -l-, p. -il-), bomo morali prirediti germanistom, ki izvajajo germanski izraz (ki ga poznajo samo gorenjenemška narečja) iz slovanščine (Grimm in Schade; tudi Adelung je vže slutil resnico).

3.) **Buchte**, -el, **Wuchtel** f., neko pecivo, iz č. buchta, od glagola buchtati, -nouti = počiti (platzen), prim. slov. buhta [= ženska z zabuhlim obrazom] (Mikl. s. v. buch; Schuchardt). O češkem izviru ni dvomiti, ker imenujejo Nemci več sličnih stvari s češkim imenom in ker je glagol *buchnati, *buchati občeslovanski (Mikl.).

4.) **Brimsen**, **Primsen**, tudi **Brinse**, m., neka vrsta sira, iz č. «brynza» ali poljskega in slovaškega «bryndza» (to pa iz rumunščine). Nemški izraz je izposojen iz slovanščine; kajti rumunskih izposojenk ni v nemščini. Slovanski prebivalci severnega Ogrskega in galiških Karpatov so posredovali med Rumuni in Nemci. Nemci so si besedo popolnoma prikrojili: dali so ji končnico -en ter izpremenili *n* v *m*, *y* v *i*, *z* v *s*, deloma tudi *b* v *p*; Primsen (m.) torej ni tujka, temveč izposojenka iz f. bryndza, in vsakemu Nemcu ravno tako znana kakor n. pr. «Käse».

5.) **Dernlein**, **Dierlein** n.; **Dirndl-beere** f.; **Terling** m., = dren; drenulja, cornus mascula, Kornelkirsche, iz slov. dren, oz. iz drenulja (Mikl. s. v. dernū; Cigale, Deutsch-slovenisches Wörterbuch). Tudi v stari gorenji nemščini vže nahajamo tirnpauma. Vsi slovanski jeziki poznajo besedo *dernū v dotičnih oblikah, katere zahtevajo glasovni zakoni: nsl. -re-; b. -rě-; s.-hrv. -rije-, -ri-, -re-; č. -ří-; luž.-s. -ře-; r. in mr. -ere- (samo poljščina ima ruski izraz nam. domačega, ker dren na poljskih tleh ni bil znan); med germanskimi narečji pa ima ta izraz samo gorenja (stara in nova) nemščina; o slovanskem izviru torej ni dvomiti.

6.) **Dolch** m., starejše oblike **Tolch**, **Dollich** (še le v šestnajstem stoletju), švedski, danski in nizozemski dolg m., najbrž iz č. ali p. tulich (tudi Hablediĉ ima «tolih»), katere beseda pa najbrž ni v slovanskih jezikih domača (severno-vzhodno-južna skupina slovanskih jezikov je ne pozna), ampak vzeta iz kakega vzhodnega (turškega?) jezika. Za slovanski izvir nemške oblike govori Grimm, Weigand in Zarth; Miklošič pravi nedoločno: «das wort gilt als slavisch» (s. v. tolihū). Sanders in Matzenauer spravljata nemško besedo Dolch v zvezo z anglosaks. dolg [= rana, vulnus]; toda J. Grimm in Weigand temu oporekata (ker dela goltnik težave).

7.) **Dolmetsch**, -er m.; srgn. na koncu trinajstega stoletja tolmetesch, pozneje dulmetesch (1482), tulmetesch in pod., iz slovanskih jezikov: stsl. tĭlmačъ, r. толмачъ, č. tlumač itd. (Da je slovanski izraz sam vzet iz turških jezikov [severnoturški tilmaĉ, kumanski tolmaĉ], nas tukaj ne briga, ker nam je govoriti le o izviru germanske besede, oz. oblike.) (Mikl. s. v. tĭlmačĭ; Grimm s. v.; Weigand, I, p. 378; Zarth, p. 46; Kleinpaul molĉi; Sanders, I, p. 305; Heyse, p. 238.) Z vso pravico se sme reči: slovanski narodi so si izposodili to besedo od vzhodnih svojih sosedov turškega plemena v «prvi dobi» (po Mikl.) ter ž njo ravnali kakor z domačinko (zato hrv. tumač, r. толмачъ, č. tlumač, p. tłumacz, stsl. tĭlmačъ, kakor puk, полкъ, pluk, pluk, плѣкъ in pod.); v drugi polovici trinajstega stoletja pa so si jo Nemci izposodili od Slovanov (Mikl., Grimm).

8.) **Dornitz, Durn., Turnitz f.**, = izba za družino itd., iz stsl. dvornica [= aula] ali polabskega dvárnaića [= izba] (Mikl. s. v. dviri; Diefenbach in Wülcker s. v. durnitz). Diefenbach misli tudi na stsl. besedo gornica, r. in b. gornica [= poletna soba], toda prva etimologija je dosti verjetnejša in tudi brez dvoma prava; kajti Durnitz nikakor ne more biti germanska beseda.

9.) **Droschke f.**, = jednoprežni voz, iz r. *дрожки* od *дроги* [= voz] (Mikl. s. v. droga). Prvikrat se je pojavila beseda «Droschke» l. 1800., in sicer v Berolinu. [Rumunščina ima «droška», najbrž iz maloruske oblike (*дрощки*)]. (Mikl. s. v. droga; Grimm s. v.; Zarth, p. 46; Weigand, I., p. 391; Sanders, p. 320; Heyse, p. 243; Kleinpaul, p. 52.) Dvoma o slovanskem izviru še nihče ni izrekel, ker je posojilo jasno ko beli dan.

10.) **Elen, Elend m.** in n., tudi Elent, Elenthier itd., = los, iz stsl. jelenъ, p. jelen ali pa iz lit. élnis (Mikl. s. v. jelenъ; Weigand s. v.; Grimm, III., p. 406; Blumer, I., p. 20; Detter, p. 23; Navratil v Letopisu Slov. Mat. I. 1878. na str. 190. s.). Pred Luthrom se ta izraz ne nahaja v knjigah. Nemci so si izposodili slovansko besedo (oz. litavsko) ter jo izpremenili po ljudski etimologiji v «Elend» (poleg Elen), misleč, da losa meče božjast (das [fallende] Elend, pádeča bolezen), ali pa, da preganja to bolezen (Navratil l. c.). Besedo «jelen» imajo vsi slovanski jeziki (razen bolgarščine), izmed germanskih pa samo nova gorenja nemščina, pa še ta šele v petnajstem ali šestnajstem stoletju. Dvom torej ni možen. — Nekateri nemški pisatelji so poskusili zopet vpeljati stgn. obliko Elch (elaho), čuteč, da je Elen izposojenka; toda arhaizem se naroda ni prijel, kajti «mrtveci ne vstajajo»! Tako je tudi med Rumuni; tako zvano razumništvo bi rado odstranilo neštevilne slovanske besede, ljudstvo pa govori dalje kakor od nekdaj, bolnav (= bolan), crai (reci kraj = kralj) nam. nenaravno skovanih, romansko zvenceh izrazov (infirmu, rege itd.). Sila nič ne opravi.

11.) **Gespan m.**, = predsednik hrvaške in ogrske županije, iz jugosl. župan (vže v stsl. je županъ, = predstojnik kakega okraja ali okrožja; Mikl. s. v.). Mogoče je tudi, da ima Weigand prav, ki izvaja besedo Gespan iz madžarskega ispán; toda madžarski izraz je izposojen iz slovansčine, kakor tudi grški (*ζωυπάρος*), sr.-lat. (hispanus) in rum. (župânu). (Mikl. s. v.) Izpeljava od gotskega sipōneis (!!) [= učenec!] ni znanstvena, ampak fantastična: pojma «župan» in «učenec» sta si tako blizu kakor n. pr. črn in bel. — Najverjetnejše se mi zdi, da je iz «župan» najprej postalo «span» (reci špán; u je izpadel), potem šele so dodali prefiks «ge»; najbrž je vplivala ljudska etimologija (spannen!). To bi veljalo tudi v tem slučaju, ako bi bila nemška oblika nastala iz madžarske.

12.) **Glauch** = gluh; tako se imenuje kamenje, v katerem ni rude; iz občeslov. gluchъ, gluh, gluchy, hluchý itd. Izraz se nahaja v Cigaletovem nemško-slovenskem besednjaku in tudi v Sandersovem. Izpeljava je moja; podpiram jo s tem, da poznajo besedo gluchъ vsi slovanski jeziki, izraz glauch pa samo nova gorenja nemščina, in da imajo sploh nemški rudokopi mnogo izrazov iz slovanskih jezikov (n. pr. Petsche, Kuks, Tscherper itd.).

13.) **Gränze, Grenze f.** = meja; starejše oblike: v štirinajstem in petnajstem stoletju grenicze, grenicz, -itz, -ize, -iz; v šestnajstem stoletju (n. pr. pri Luthru) vže grentze (z izpalim samoglasnikom), pri pesniku Logauvu granze (Logau je bil rojen v Šleziji!), dandanes v nemških planinskih pokrajinah graniz'n (n. pr. na gor. Štajerskem) iz p. (ali r.) granica (= stsl. granica, od granъ = ogel, Ecke). Nemci, in sicer najprej vitezi Nemškega

reda so si izposodili to besedo v štirinajstem stoletju (ali nekoliko prej) od Poljakov ter ž njo označevali poljsko mejo; potem pa je dobila beseda pomen »meja« sploh in je popolnoma pregnala stari, pristno nemški izraz »marka«. Neka »klika« poskuša dandanes zopet vpeljati ta izraz (»die Mark«; prim. Südmark in Ostmark!), toda uspeh je isti kakor pri izrazu »Elch« nam. Elen. Z ozirom na dejstvo, da je beseda »granica« obče slovanska in da je napravljena iz »gran« s pritliklino -ica, dalje, da pozná izmed vseh germanskih jezikov edino le gorenja nemščina besedo »granze, Grenze« itd., in sicer počenši šele od štirinajstega stoletja, z ozirom na vse to je vsak dvom o slovanskem, specialno poljskem njenem izviru povsem izključen (Mikl. s. v. gran; Heyse s. v.; Weigand, I., p. 725; Sanders, I., 625; Detter, p. 39; Kleinpaul, p. 49; Zarth, p. 45; Grimm s. v.).

14.) **Graupe** f. (v petnajstem stoletju v južnovzhodnem nemškem narečju isgrupe = Eisgraupe = sodra) = 1. babje pšeno, sodra; 2. v rudarskem jeziku = ruda v drobnih zrnih; 3. oluščeno žitno zrno; iz vseslov. krupa, (č. kroupa), ki ima v raznih slovanskih jezikih vse zgoraj naštete pomene. V nemščini se pojavlja izraz grupe = Graupe šele v petnajstem stoletju, in sicer na jugovzhodu, torej blizu slovanske meje; drugim germanskim jezikom ni znan. Dvomiti torej ne more nihče, da je beseda izposojena iz katerega slovanskega jezika. Tudi madžarščina ima svojo besedo »korpa« in rumunščina svojo »krupă« iz slovanskega jezika (Mikl. s. v. krupa; Zarth, p. 45; Weigand, I., p. 722 s.).

15.) **Grippe** f., = hud nahod, influenza, nahod z mrzlico, iz r. χριπῆ (prim. nsl. hripa, stsl. chriplivъ itd.). Miklošič našteva (s. v. chrip-) dotične sem spadajoče besede v vseh slovanskih jezikih in pravi potem kratko: »vgl. nhd. grippe«. Ako pomislimo, da se je izraz »Grippe« v nemščini pojavil šele v našem stoletju, tedaj nam bo jasno, kako je treba razumeti Miklošičevo pripombo. Schuchardt pa pravi (na str. 64.), da je nemška oblika narejena po francoski »la grippe«, pa »grippe kommt aus dem slavischen, und zwar vom russischen chrip, heiserkeit, da die krankheit (namreč influenza) aus Sibirien gekommen ist.« Težko je dognati, ali je nemški izraz izposojen neposredno iz ruščine ali pa šele po francoskem posredovanju; gotovo pa je, da ima nemški »Grippe« kakor tudi francoski »la grippe« svoj zadnji vir v slovanskih jezikih. Obravnavši zadnje tri izposojenke ne morem si kaj, da ne bi opozoril na neki pojav: iz chripъ, krupa, granica so Nemci napravili Grippe, Graupe, Gränze; nemški »gr« torej zastopa ne samo gr, ampak tudi kr in hr (chr); vzrok je jasen. Skupina hr (chr) namreč je v novi gorenji nemščini nemogoča; naš kr pa se zdi Nemcu biti gr (ker izgovarja kr kakor khr).

16.) **Gurke** f., v starejših oblikah Agurke, Aujurke (šestnajsto stoletje), Gurche(n), v narečju tudi Wokurke, danski agurke, švedski gurka, nizozemski agurkje itd. vse iz č. okurka ali p. ogórek, ogurek. Po Miklošiču je slovanska oblika nastala iz grške (srednjegrški ἄγγουρον, ἀγγούριον), ta pa iz perzijskega angūr itd., ali z drugimi besedami: iz vzhodnih pokrajin je prišla kumara v Carigrad, h Grkom, odtod k Slovanom in od teh šele k Nemcem (Mikl. Et. Wb. s. v. ugor-; Zarth, str. 45 in 46; Kleinpaul, str. 50; Weigand, I., p. 738; B. z. vgl. Sprfg., VI. letnik, str. 318 s.). Nemška beseda je znana šele iz šestnajstega stoletja (!); poznajo jo samo nekateri germanski jeziki, in sicer vsi šele v najnovejši dobi (šestnajstem in sedemnajstem stoletju); dejstvo je, da je »kumara« prišla iz vzhodnih dežel; vsakdo tudi vidi, da je slovanska oblika nemški bližja ko grška (ánguron — ogúrek — Agúrke — Gurke); o slovanskem izviru, oz. posredovanju torej ne moremo dvomiti.

17.) **Halunke** m. = propalica, ničvrednež, starejše oblike Holunke, Hollunke, Halunk; iz č. holomek (= golъ + om + ѡръ) (= 1. fant; 2. birič; 3. ničvrednež; 4. gol berač). (Weigand, I., str. 757 s.; Zarth, str. 46; Kleinpaul, str. 50; Sanders, I., str. 676; Grimm s. v.). Germanisti so mislili najprej na staroizlandski, potem na francoski izvir, dokler nista Weigand in Grimm spoznala resnice. Grimm sam opozarja na to, da se nahaja beseda Holunk prvikrat v knjigi, katero je izdal neki Alberus l. 1542. v Wittenbergu, torej blizu češke meje, kakor dostavlja. V slovanskih jezikih ima beseda «holomek» (prim. holota, skupno ime od «holomek» = sodrga) povoljno etimologijo (golū, Mikl., na str. 71.), v germanskih pa ne; Grimm ima torej gotovo prav.

18.) **Haubitze** f. = neka stara vrsta topov; starejše oblike: hawffnitz, hauffenitz m. in n., Haubnitz itd., iz č. houf(e)nice [= prača, s katero se je lučalo kamenje]. (Kluge s. v.; Weigand, I., str. 771; Sanders, I., str. 703.) V navedeni češki besedi je osnova («thema») houf (iz stgn. houf) in pritilini -ѡръ + ica. Z omenjenim topom so se Nemci seznanili šele za husitskih vojsk (Kluge, Weigand s. v.). Z ozirom na -nice in na dejstvo, da so prače te vrste specifično češka, oz. pravzaprav husitska iznajdba, pač lahko rečemo, da je nemški izraz vzet iz češčine.

19.) **Hetschepetsch** f., tudi Ötschepötsch, = šipečja jagoda, «mačeha» iz slovenske besede «šipečje» (skupno ime od «šipek») ali «šipečja» (jagoda). Oče tej misli je naš Urban Jarnik: «Versuch eines Etymologikons der slovenischen Mundart in Inner-Österreich» na str. 132. Pritrjuje mu tudi Schuchardt: «Slavodeutsches und Slavoitalienisches», na str. 72. Ako vpoštevamo, da se rabi omenjena «nemška» beseda samo pa Štajerskem, Koroškem in Tirolskem, torej na prvotno slovenskih tleh in blizu slovanskega ozemlja, nadalje, da kažeta vže oba *tsch* na nenemški izvir (kajti na onomatopoetično tvorbo ni misliti), se lahko z mirno vestjo pridružimo Jarnikovi etimologiji, ki jo je izrekel vže l. 1832.

20.) **hojken**, adj. v planinskih deželah; = jelov iz nsl. h(v)oja, hojka. (Po ustnem sporočilu gospoda prof. dr. Kreka.)

21.) **Jauche** f. (prej tudi Gauche; v najstarejših knjigah jûche [l. 1420.], juyche) = smrdljiva tekočina, gnojnica; do šestnajstega stoletja = juha; iz občeslov. jucha, juha (Mikl. s. v. juha; Grimm s. v.; Weigand, I., str. 868; Sanders, I., str. 546; B. z. vgl. Sprfg., letnik III., str. 480; Dettler, str. 50). Kjer ima sanskrtščina *ś* (jūša), latinščina *s* (ius), lit. *š* (juše) in slovanščina *ch* (iuxa), tam pričakujemo v germanščini *s* ali *r*, ne pa *ch*; in če bi bila oblika Jauche pristno germanska, oz. gorenjenemška, tedaj bi se dolenje(niže)nemška morala glasiti jûke, ne pa Jûche, kakor se glasi v istini. Sicer pa priznavajo slovanski izvir tudi germanisti brez kakega ugovora.

22.) **Jaug, Jauk** m. = južni veter, v planinskih deželah; iz nsl. jug (Mikl. s. v. jugū; Schuchardt, str. 70; Jarnik, str. 35). Na Tirolskem rabijo tudi glagol «jauchen» iz nsl. «juži se» (Schuchardt ibid.).

23.) **Jause** f., v narečju Jaus'n z glagolom jausnen (dial.) iz nsl. južina («južna»). [«Wie deutsch mittag für süden gebraucht wird, so wird nsl. eine ableitung von jugъ, južina für mittagmahl, vesperbrot, jause angewandt»] (Grimm s. v.; Mikl. s. v. jugъ: «daher nhd. dial. jause»; Schuchardt, str. 68; Diefenbach s. v. jause, gawse). V nemščini, v kateri se pojavlja «gawse» (beri «javze») šele v petnajstem stoletju, nima ta izraz nikake etimologije; zato priznavajo tudi germanisti, da je slovanskega (nsl.) izvira. V Kočevju pravijo «jeuže». (Schuchardt ibid.)

24.) **Juchten, Juften** m. in n., **Juft, Jucht** n. = rdeče rusko usnje, goveje ali konjsko, močno dišeče, iz r. **юхтъ** ali **юфть** m. in f. [= 1. dvojica, par, 2. rdeče usnje]. (Mikl. s. v. jufti; Grimm s. v.; Sanders, I., str. 842; Weigand, I., str. 875; Kleinpaul, str. 51; Zarth, str. 46; Heyse, str. 403.) V ruščini pomeni **юфть** prvotno »dvojica«, »par«, potem šele »rdeče usnje«, ker se kosi po dva stroje (Grimm: »die stücke werden paarweise gegerbt«). Znano je, da je prišlo te vrste usnje najprej z Ruskega v severnonemška trgovska mesta (»Hansastädte«) in odtod na jug (Kleinpaul I. c.). Beseda **юфть** (p. jucht[a], č. juchta) sicer ni prvotno slovanska (zaradi skupka *ft*, oz. *cht*); toda naravno je, da so dobili Nemci z blagom tudi ime z Ruskega (po Weigandu v petnajstem stoletju).

25.) **Kalesche** f., tudi **Kalesse** f., **Kalesch** m., **kalessel** n. (= nizek voz na štiri kolesa), iz č. kolesa, sg. f. in pl. n. (p. kolaska, r. koljaska): (Mikl. s. v. koles-; Sanders, I., str. 853; Weigand, I., str. 885; Kleinpaul, str. 52; Blumer, II., str. 5; Heyse, str. 409.) Tudi francoski izraz *calèche*, laški *calessio* in španski *calesa* so izposojeni iz slovanščine (češčine). Kdor vpoštevava, da je beseda kolo, kolesa itd. znana vsem slovanskim narodom, »Kalesche« pa med Germani samo Nemcem, in sicer šele od sedemnajstega stoletja (po Weigandu), in da se nikakor ne da razložiti iz nobene germanske osnove, ne bo dvomil, da je nemški izraz (in tudi francoski, italijanski in španski) izposojen iz češčine (morda pa iz poljščine ali ruščine).

26.) **Kaluppe, Chaluppe** f., = kočja, koliba, iz č. chalupa (Kleinpaul, str. 50). Iz grške besede *καλύβη* (vže v »batrahomijomahiji«) so Turki napravili »kaliba«; iz turščine pa so si izposodili Slovani ta izraz v raznih oblikah: nsl., b., hrv.-s. in p. koliba; č., p. in luž.-s. chalupa, mr. **колыба** itd. (Mikl. s. v. koliba). Med germanskimi jeziki pa pozna to besedo samo nova gorenja nemščina; skoro brez dvoma jo ima iz češčine (ali poljščine).

27.) **Kantschu, -uh, -uk** m., = kratek, debel, iz jermenja spleten bič, iz p. kańczug, -uk ali r. kamčuk (Mikl. s. v. kamdžija; Grimm s. v. Kantschu; Sanders, I., str. 865; Weigand, I., str. 893; Kleinpaul, str. 51; Schuchardt; Zarth, str. 46; Heyse, str. 411). Po Miklošiču je slovanski izraz vzet iz turškega »kamče«. Nemška oblika je nastala po slovanskem posredovanju, kakor kaže končnica. Zaradi stvari same prim. Peitsche, Knute in Karbatsche (vse iz slovanskih jezikov).

28.) **Karauseche, Karaz** itd., v najstarejši obliki **karaz** in **karutze** f. in m., = karas, neka vrsta ribe, iz č. karas, p. karaš, r. **карась**. Težko bo dognati, je-li nemška oblika te besede (avstr. Gareißel) vzeta naravnost iz slovanščine, ali pa nemška kakor slovanska iz latinske *carassius* (Mikl. s. v. karasi; Blumer, I., str. 22; Sanders, I., str. 869; Weigand, I., str. 896). Nemški izraz je znan šele v starejši novi gorenji nemščini (Blumer I. c.).

29.) **Karbatsche** f., = debel, iz jermenja spleten bič, iz p. karbacz (ali r. **копчаць**), to pa zopet iz turškega *kerbač* (Mikl. s. v. korbači; Schuchardt; Grimm s. v.; Kluge s. v.; Weigand, I., str. 896; Sanders, I., str. 169; Kleinpaul, str. 51; Blumer, II., str. 22 in 38; Zarth, str. 46; Heyse, str. 412). Tudi francoska beseda *cravache* in španska *corbacho* sta slovanskega izvira, toda najbrže po nemškem posredovanju. — Nemška oblika, ki je znana od sedemnajstega stoletja, kaže s svojim *tsch*, da ni domača; bržkone pa je prišla v nemščino iz slovanščine, ne pa naravnost iz turščine; tega mnenja vsaj so Grimm, Kluge, Zarth, Blumer, Weigand in Kleinpaul. (Glagol *karbatschen* [= bičati, z bičem kaznovati] se je pojavil šele proti koncu sedemnajstega stoletja.)

30.) **Kasch** n., = kaša, močnik, iz č. kaše f. ali nsl. kaša f. (Schuchardt passim). Ta izraz, ki je znan vsem avstrijskim Nemcem od Krkonoških gorá do Drave, se nahaja izmed vseh germanskih jezikov samo v novi gorenji nemščini; slovanski narodi pa ga imajo vsi (vže stsl. kašica). O slovanskem izviru torej ne smemo dvomiti. Tudi Rumunci imajo «riškaše» (= «riž-kaša»!), Madžari «kása» in Litavci «košė» iz slovanskih jezikov.

31.) **Keusche**, bolje **Keische** f. = kočá, morda iz nsl. kočá. Izraz Keische se rabi samo v planinskih deželah, drugod ni znan. Tudi Miklošič je vže namignil na to izposojenko (s. v. konšta): «vgl. nhd. dial. keusche». Slovenska beseda «kajža» je pa nemškega izvira.

32.) **Knute** f., = bič z ózli, iz r. кнѹтъ. Dejstvo, da slovanščina ne pozna skupka *kn,** in da je izraz knut(ъ) omejen na (veliko in malo) ruščino, kaže, da je tujega izvira (po Miklošiču severogermanskega: knūtr, knyta). (Mikl. s. v. knutū.) Ravno tako gotovo pa je tudi, da je nemška beseda knute izposojena iz ruščine; pojavlja se namreč najprej šele v sedemnajstem stoletju, in sicer vedno v zvezi z rusko državo, ruskimi običaji in ruskimi uredbami (zlasti v potopisih). Zdi se, da ima Grimm prav, rekoč: «Das russische wort steht aber im slavischen selbst ohne anhalt, soll auch nicht tatarisch sein ... Die letzte antwort auf alle Fragen ist wieder einmal sache der sitten-geschichte» (Grimm s. v.). (Mikl. s. v. knutū; Weigand, I., str. 974; Grimm s. v.; Sanders, I., str. 964; Zarth, str. 46; Blumer, II., str. 22; Kleinpaul, str. 51.)

33.) **Kolatsche** f., iz občeslov. kolačъ [= kolo + ačl], bržkone iz češke (koláč) ali nsl. oblike (kolač), ker nazivljejo Nemci največ vrst peciva s češkimi in slovanskimi imeni: a) Buchtel, Dolke, Liwanzen; b) Pogatsche, Potitze, morda tudi Zweckerln (Schuchardt, na str. 66.; Sanders, I., str. 969; Mikl. s. v. koles-, kolos, proti koncu). Beseda kolačъ, ki označuje pecivo v obliki kolesa, je znana vsem slovanskim narodom; izmed Germanov jo pa rabijo jedino le Nemci, in vže «tsch» kaže, da ta izraz ne more biti nemški; sicer pa je tudi znano, da so kolači, vdolki, potice ali povitice, lévanci in buhte specifično slovanske vrste peciva; zato so tudi v Avstriji bolj v navadi kakor na Nemškem. — Slovanskega izvira so tudi škipetarski kaljač, madžarski kalács (reci káláč), lotovski koláči, rumunski in turški kolak.

34.) **Kren** m. (tudi Kreen, Krien, Krenn), iz č. chrēn ali nsl. hren (vže stsl. chrēnъ). (Mikl. s. v. chrēnū; Weigand, I., str. 1008; Sanders, I., str. 1027; Schuchardt, str. 66; Schade, str. 341; B. z. vgl. Spfg., VI. letnik, str. 336 in 337.) V dvanajstem stoletju se je pojavila v gorenji nemščini oblika chrēn(e), krēn(e), pozneje krien, kren itd. Druga germanska plemena ne poznajo tega izraza. Dotični jezikovni spomenik je bil spisan v Avstriji ali pa na Bavarskem, torej blizu slovanskega ozemlja; na Nemškem pravijo pa «Meerrettig», čuteč, da je Kren «avstrijacizem», oz. izposojenka. Beseda «Kren» bi bila z glasoslovnega stališča lahko nemška; toda kdor preudari, da je znana samo južnonemški panogi, beseda chrēnъ pa vsem Slovanom, in sicer povsod v taki obliki, kakršno pričakujemo po glasoslovnih zakonih,** temu bode pač takoj jasno, da so si jo Nemci (Bajjuvarci) izposodili ali od Čehov ali pa (kar je, zavaljo ř v češčini, verjetnejše) od Slovencev.

* Kajti knot in knyš sta tujega izvira; knować-knuvaty je inačica k «snovati», knjast je nam. navadnega kľjast; nam. *kn* zahtevajo glasovni zakoni v slovanskih jezikih -čn-.

** Stsl. chrēnъ; nsl. in s.-hrv. hren; b. in r. -rē-; mr. -ri-; č. -ře-; p. -rza-; pol. -ró-; dolenjeluz. -še.

35.) **Kretschem** m. = krčma, v starejših oblikah *currthema* (beri *kürčima*), *kreczym*, *kretschem* m., iz polabsko slovanske oblike, ki odgovarja stsl. *krъčьma*, č. *krčma*, gor.-luž. *korčma*, p. *karczma*; **Kretschemar** m. pa [= *krčmar*] iz **krъčьmarь*, č. *krčmar*, gor.-luž. *korčmar* ali p. *karczmarz* (Mikl. s. v. *kürk* 2; Grimm s. v.; Weigand, I., str. 1009; Sanders, I., str. 1027; Kleinpaul, str. 51; Blumer, I., str. 54; Heyse, str. 423). Šele v trinajstem stoletju se nahaja v nemščini oblika *currthema*, v kateri zastopa *th* brez dvoma naš č. «*Tsch*» kaže na tuj izvir, in če pomislimo, da je ta izraz v rabi posebno na Poznanjskem, v Lužicah in v Šleziji, torej na slovanskem ozemlju, nam bo takoj jasno, od katerega naroda so si Nemci izposodili to besedo. Iz «*krъčьma*» ali slične oblike so si naredili *Kretschem*, -am, in po analogiji takih besed kakor *Balsam*, *Bisam* itd. rabijo ta izraz v moškem spolu. *Kretschem* je torej izposojenka, ne pa tujka.

36.) **Kuks**, **Kux** m. (starejše oblike: *Kuckus*, *Kuckes*, *Guckes*, *Kuches*), = delež pri rudnikih, 128. del skupnega rudnika, iz č. *kukus*, poleg *kus* (= stsl. *kasъ* = *kos*) (Grimm s. v. *Kux*; Weigand, I., p. 1039; Sanders, I., p. 1065; Kleinpaul, p. 50; Heyse, p. 425). V nemščini se je ta beseda pojavila šele v šestnajstem stoletju, in sicer so jo prinesli češki rudarji. Grimm (l. c.) pravi: «*erscheint nach den Zeugnissen als von Böhmen ausgegangen, und dazu stimmt auch das Sprachliche.*» Zastran reduplikacije «*kukus*» prim. *glagolъ* = *golgolû*, *mlamola* = *molmola*, *prapratъ* = *porportî* itd.

37.) **Kummet**, **Kumet** n. = homot, komat (vže v srednji gorenji nemščini v dvanajstem stoletju: *chomat*, *komat*; pozneje *Kommet*, *kummet* itd.) iz slovanščine (stsl. *chomatъ*, nsl. *homot*, č. *chomout*, p. *chomat*, *dolenjeluz.* *chomot*, r. *хомѣтъ* m. itd.). Srbohrvaška in bolgarska oblika ne grésta v poštev, ker je bila beseda na severu izposojena. Tudi staroslovenske in poljske oblike nam ni treba vpoštevati, ker nemški izraz nima «n». Misliti je torej samo na novoslovenski, ruski, češki in dolenzelužiški izraz (Mikl. s. v. *chomontû*; Grimm s. v. *Kummet*; Weigand, I., p. 1027; Sanders, I., p. 1050; Kleinpaul, p. 52; Blumer, II., p. 20 in 52; Detter, p. 59). Z ozirom na dejstvo, 1. da imajo to besedo vsi slovanski jeziki, in sicer v oblikah, kakršne pričakujemo po glasovnih postavah [torej stsl. in p. -a-, nsl. -ô-, č. in r. -u- (oz. -ou-)], in 2. da pozna to besedo izmej vseh germanskih jezikov jedino le gorenja nemščina, in sicer ne pred dvanajstim stoletjem, z ozirom na te dve dejstvi, je vsak dvom o slovanskem izviru popolnoma izključen. O izpremambi slovniškega spola pa [*chomatъ* m., *Kummet*-*komat* n.] pravi Blumer (l. c.): «*Das Neutrum dürfte vorzüglich in dem Einflusse des synonymen Joch (n.) und Hamm (n.) seine Begründung finden.*»

38.) **Kürschner** m. = krznar, kožuhar, od samostalnika (stgn.) *chursinna*, *crusina*; (srgn.) *kürsen* [= *suknja* s kožuhom], najbrže iz slovanskih jezikov: stsl. *krъzno* [= *kürzno*], nsl. *krzno*, č. *krzno*, r. *корзно* [= *kožuh*], s.-hrv. in nsl. *krznar* [= *kožuhar*] itd. Učenjaki se izražajo oprezno; Miklošič pravi (Et. Wb. s. v. *kürzno*): «*Entlehnung hat stattgefunden; aber ob das deutsche oder das slavische entlehnt hat, kann nicht entschieden werden.*» Grimm (s. v. *Kürschner*): «*— von kürsen, und dieses könnte den Deutschen von den Slaven zugekommen sein.*» Weigand (I., str. 1035): «*Ob dieses altslavische Wort (krъzno) das ursprüngliche, von dem jene anderen Wörter (namreč germanske besede) entlehnt sind?*» — Toda kdor pomisli, da je beseda *krzno* znana tako zapadni kakor severno-vzhodno-južni skupini

slovanskih jezikov, in dalje, da nahajamo v nemščini *crusina* poleg *chursinna* (*ru* poleg *ur*), kar v pristno germanskih besedah ni mogoče, temu bo pač jako verjetno, da je nemški izraz slovanskega izvira, da je torej Grimm uganil resnico.

39.) **Kutsche** f. = kočija, v starejših oblikah Kotsche, Cotschy itd., iz imena slovaške vasi Koč na Ogrskem (Mikl. s. v. kočija: «nhd. kutsche soll aus slavischem lande stammen»; Weigand, I, p. 1037 s., primerja č. koč in p. kocz [m.]; Kleinpaul [na str. 52.] pravi naravnost: «Kutsche das böhmische koč, dies der Name des ungarischen Dorfes Kocs, wo die ersten Kutschen gebaut wurden»; Blumer pa [II. 5.] se je odločil za madžarski izvir, ker ne ve, da leži Koč v slovaškem ozemlju). — Beseda «Kutsche» se je pojavila šele v šestnajstem stoletju ter označuje stvar, ki je prišla iz slovanskega kraja; neumestno je torej misliti na madžarski ali celo romanski (Diez, Et. Wb., I.: cocchio-coche) izvir.

40.) **Kranz** m. = venec, stgn. chranz, iz slovanskih jezikov: stsl. kratъ = tortus; glagol kratiti; nsl. kroto-vica (Mikl. s. v. krent-) = «schlinge» itd. To etimologijo je našel in jo prepričevalno zagovarja Herm. Möller (v «Zeitschrift für deutsches Alterthum», XXXVI. letnik, 1892, na str. 328.), kjer pravi: «aus dem Slavischen: ahd. chranz, kranz, welches Wort ebenso wie ganz ... aus dem Hochdeutschen den nördlicheren germanischen Dialecten ... zugegangen ist.» Pred Möllerjem so si germanisti pomagali s «panacejo», rekoč, da je beseda «temnega izvira» (n. pr. Weigand, I, p. 1003: «dunkler Herkunft»). Detter te besede niti sprejel ni (ker očitno ni germanska); Sanders pa molči. Ni dvoma, da je Möller pravo pogodil; «Kranz» je v resnici «res torta» (prim. «vëneç» od «viti!»). Kdor izpeljuje «Kranz» iz corona, kaže s tem, da ne pozna elementov glasoslovja. Zavoljo nosnika ni misliti na češki izvir (kakor misli Möller), temveč le na staroslovenski, poljski ali polabski. Za slov. a ima germanščina -an-; kar se pa tiče germanškega sičnika z je 1. lahko mogoče, da je imela stara slovenščina samostalnik *kratъcb (ali *kratica), in 2. zastopa lahko germanski «z» naš «t», kakor zastopa «z» tudi latinski «t» (n. pr. tegula: Ziegel, catus: Katze itd.).

41.) **kutten** = rovat, kopati; rudarski izraz po Veithu in Grimmu iz č. kutiti (stsl. stъ-katati sepelire; Grimm s. v. kutten). Da imajo nemški rudarji dokaj slovanskih izrazov, sem vže omenil; glagol «kutten» je v nemščini povsem osamljen, slovanski glagol pa pozna zapadna kakor tudi severovzhodno-južna skupina slovanskih jezikov (č. kutiti, stsl. stъkatati, b. kŭtam, r. кутать itd.). Veithova etimologija, kateri se pridružuje tudi J. Grimm, je torej jako verjetna.

42.) **Leb-honig** m. = iztlačen med, **Leb-kuchen** m. = popernjak, medena potica, **Leb-zelt** m., (isto) morda iz občeslov. lipa (v lip) ali pa iz nsl. lepenj = neka vrsta kolačev. Prej so izpeljavali obliko Leb- iz lat. libum (Weigand, I, p. 1074). Schade pa (Altd. Wb., druga izdaja, 1872 do 1882) je mislil na našo besedo «lipa»; zlasti navaja p. lipowy miód, lipiec [= bela strd, Leb-honig]. Kluge pa ni zadovoljen s tem, ampak pravi (Et. Wb., 1889, četrta izdaja, p. 203 s. v.): «Izpeljava iz sl. lipa, p. lipiec [= bela strd] ni verjetna (vzroka pa ne navaja!), tudi lat. libum težko da zadošča v razlago; prej bi mogla biti oblika (srgn.) lēbe- preglašena (= Ablautform) iz srgn. leip = hleb, kruh. Ali pa je blizu nsl. lepenj?» — Kluge je mislil samo na Leb-kuchen, ko je primerjal «leip, Laib», ne pa na Leb-honig; bela strd (ali «devičnikov med», po Cigaletu) pač nima nič skupnega s kruhom

ali hlebom, ne po obliki, ne po okusu. Isto velja, se mi zdi, o lat. libum = kolač. Treba bo torej zavrtniti izpeljavo iz «libum» kakor tudi iz «leip», «Laib»; Schadejeva etimologija torej je jedina, proti kateri še nihče ni objavil ugovora, vsaj obrazloženega ne.

43.) **Liwanzen** = «gegossene Dolken», vliti vdolki, iz č. lěvanci (lívanci = lěvanъ + ѡch). (Schuchardt, na str. 66.) Najbrž pa je nemška beseda tujka, ne izposojenka.

44.) **Mammut(h)** n., po Blumerju, Weigandu in Sandersu iz r. мамонтъ (Blumer, I., p. 20; Weigand, II., p. 18; Sanders, II., p. 220). Ruski zoolog Ludlov je našel to žival l. 1696. in jo imenoval «мамонтъ»; ta ruska beseda pa je tuja: tatarski mamma = «zemlja» (po Weigandu, l. c.).

45.) **Maschanzger** m., = mišansko jabolko, «mošancigar» po nemščini, iz č. mīšaňské (-eňské) jabloko (= iz Mišanja = Meißen). Na Češkem rabijo Nemci še obliko, ki je češki besedi bližja: Mīschanzker. Čisto nemško ime se glasi: «Borsdorfer Apfel» (Schuchardt, na str. 66.). Da beseda Mīschanzker ali Maschanzger ni nemška, je jasno pri prvem pogledu.

46.) **matschkern**, zermatschkern = zmečkati iz nsl. mečkati, mačkati, ali pa iz č. mačkati. Nemška beseda, ki je znana po vseh avstrijsko-nemških pokrajinah, kaže s svojim «tsch», da ni prvotno nemška; glagol «mačkati» pa poznajo Slovenci, Čehi in Bolgari (Mikl. s. v. mačka-). Izposojilo je torej povsem jasno.

47.) **Merling** m., = mernik, der Metzen, iz nsl. mernik (Štrekelj, Arch. für slav. Phil., XIV., na str. 546.). «Merling» se rabi samo v planinskih pokrajinah.

48.) **Nagawitz**-birne f., = neka vrsta majhnih, podolgastih hrušk, brez dvoma iz č. ali nsl., morda iz kakega krajevnega imena, kakor Nagovec, Nohavec ali podobnega. Prim. Schligawitz, Niggawitz itd.

49.) **Niggawitz, Nikawitz** m., = nikavec, gorski ščinkovec, iz nsl. nikavec (od glagola nikati). Ta nemška beseda, ki se rabi na Koroškem, Štajerskem itd., kaže vže s svojim -awitz, da je slovanskega izvira. Našel sem jo («Nikawitz») tudi v Cigaletovem nemško-slovenskem besednjaku.

50.) **Nörz, Norz, Nurz, Nerz**, tudi **Nork**, = ruska vidra, iz slovanskih jezikov: stsl. norъcъ = mergus, s. norac, č. norek, r. порокъ, нырець, нырокъ, mr. nurec, nurok; vse od korena ner- (Mikl. s. v. ner- 1; Grimm, VII., p. 900 s. v. Nörz; Weigand, II., p. 2380; Sanders, II., p. 445). Ta žival je doma na Ruskem in sploh na severu; ime «Nörz» itd. pa pozna izmed vseh germanskih jezikov samo nemščina, in sicer šele od petnajstega stoletja («nortz»; Weigand, l. c.); slovanski jeziki pa poznajo vsi izraz **порьць** itd., ki ima tudi svoj popolnoma jasni etymon (ner- = mergere). Dvoma torej ni. Kakor je nastalo Görz iz sl. Gorica, Mürz iz Murica, tako tudi Nörz iz norecъ, nyrecъ. Zastran stvari same prim. Zobel (iz sobolъ), Baranken, Kürschner, Wildschur in podobno.

51.) **Pallasch** m. (prej pa tudi Ballasch), = dolg, širok meč, iz r. палашъ ali p. palasz (Mikl. s. v. pala; Kluge s. v.; Weigand, II., p. 293; Sanders, II., p. 493; Kleinpaul, p. 52; Zarth, p. 46). Po Weigandu je prišla ta beseda v sedemnajstem stoletju k Nemcem, potem pa tudi k Francozom (palache) in Lahom (palascio), Rumunom (paloş) in Madžarom (pallos). Slovanski izrazi za to orožje (r. палашъ, p. palasz, gor.-luž. palaš, s. paloş, č. paloş, -aš, b. pala) sicer najbrž niso prvotno slovanski (ampak turškega izvira; Mikl. l. c.), toda nemška oblika je bila brez dvoma v sedemnajstem stoletju izposojena iz ruščine ali poljščine z orožjem samim vred.

52.) **Pawolátschen, Pablátschen** f. = oder, posteljíšče, tribuna itd., iz č. pavlač (to pa morda iz italijanščine). Sam sem slišal to besedo iz nemških ust v Gradcu in na Dunaju; Schuchardt pa pravi, da jo rabijo v raznih oblikah na Češkem, Saksonskem, v Šleziji, ob Renu itd., ter jo izpeljuje iz češčine; najbrž je pravo pogodil, kajti glas *tsch* kaže, da ta beseda ni nemška (ker ni onomatopoeična), in če vpoštevamo zemljepisno razširjenost izraza Pablatschen (po sudetskih in sosednih deželah), ne bomo dvomili, da je prišla iz češčine (akoravno tudi tam, v češčini, najbrž ni domača, temveč romanskega izvira, kakor tudi slovenski pavlaš, -a = mostovž, altana, Söller).

53.) **Paprika** m., = turški poper, iz srbskega *«paprika»*. Da *«Paprika»* ne more biti nemška beseda, je jasno na prvi pogled; mogoče je samo, da je madžarskega (paprika) ali srbskega (paprika) izvira. Madžarska beseda paprika pa je brez dvoma slovanskega izvira (nsl. poper, prper, s. papar, paprika itd.). Nemška beseda je torej ali naravnost slovanska, ali pa je prišla po madžarskem posredovanju iz slovansčine v nemščino. Pritiklina vsaj je brez dvoma slovanska.

54.) **Pátschen, Pôtschen** f. = šlebeder, škrapet, iz č. bác, bačkory. Da *«Patschen»* ni prvotno germanska beseda, kaže glas *tsch*; ker se pa rabi ta izraz posebno v Avstriji, je naravno, da mislimo v prvi vrsti na slovanski, in sicer češki izvir. Dokazati se pač ne da (Schuchardt, str. 65. s.).

55.) **Peisker, Beißker** m. = piškur, iz č. piskoř ali p. piskorz ali r. *пискарь* (morda od glagola piskati?). Oblika Beißker se naslanja na glagol *«beißen»* (ljudska etimologija). Vsi slovanski jeziki rabijo ta izraz, izmed germanskih pa jedino le nemščina. Da je ta izraz slovanskega izvira, priznavajo tudi germanisti (Kluge s. v.; Weigand, II., str. 178 in 179); Miklošič pa pravi (s. v. piskori): *«das deutsche beißker, das sich an ‚beißen‘ anlehnt, stammt, wie es scheint, aus dem slavischen.»* Z ozirom na to, da imajo vsi slovanski jeziki izraz piskoř, piškor itd., izmed germanskih jezikov pa samo nemščina, ne smemo dvomiti o slovanskem izviru nemške oblike.

56.) **Peitsche** f. = bič, v petnajstem stoletju še beitsch, iz č. bič ali p. bicz (od glagola biti). (Grimm s. v.; Mikl. s. v. bi-; Weigand, II., p. 321; Sanders, II., p. 512; Kleinpaul, p. 51; Blumer, II., p. 22; Zarth, p. 46.) *«Tsch»* v nemškem izrazu vže kaže, da ni germanska beseda; slovanski jeziki pa imajo vsi izraz *«bič»*; torej ne more nihče dvomiti, da je nemška beseda Peitsche izposojena iz slovanskih jezikov, zlasti z ozirom na dejstvo, da ima izmed vseh germanskih jezikov samo gorenja nemščina ta izraz, pa še ta šele od petnajstega stoletja. Zastran stvari prim. Knute, Karbatsche, Kantschu itd.

57.) **Petschaft** n. = pečat, srgn. betschat, petscheit itd., dandanes v narečjih pétschät = ročni pečat, iz č. pečet f. (stsl. pečatъ m.; r. печать f.). (Mikl. s. v. pečati; Grimm s. v. Petschaft; Weigand, II., p. 329; Sanders, II., p. 519; Kleinpaul, p. 52; Zarth, p. 46; Blumer, II., 21.) Petscha(f)t ne more biti pristno germanska beseda, 1. ker ima v sebi glas *tsch*, ki pa v tem primeru ni onomatopoeičen, in 2. ker se je ta izraz v nemščini pojavil šele v petnajstem stoletju. (Švedski pitschaft ali pitskaft je naravnost iz nemščine.) Ker poznajo izraz pečatъ (oz. pečet) vsi slovanski jeziki brez izjeme, izmed germanskih jezikov pa samo gorenja nemščina in pa iz nje šele švedščina, je naravno, da je nemška oblika izposojena iz slovansčine, in sicer skoro brez dvoma iz češčine, kakor je dokazal Blumer, rekoč: *«durch die kaiserliche Kanzlei Karls IV. in Prag eingeführt.»* (Prim. Zarth l. c.: *«durch*

die böhmisch-österreichische Kanzlei entlehnt.) Oblika «Petschaft» (poleg srgn. in dial. petschat) se opira (po ljudski etimologiji) na «Schaft», srgn. petscheit pa morda na «Scheit». Z romansko pritiklino se glasi ta beseda: «petschier». Tudi Madžari imajo svoj «pecsét», Rumuni svoj «pečet» in Litvani izraz «pečėtis» iz slovanščine (Mikl. l. c.).

58.) **Petsche** f. = sušilnica (v rudarskem jeziku), iz občeslovanskega peč-pec-pešt^h itd., in sicer najbrže iz ruske oblike (печь). (Grimm s. v.; Sanders, II., p. 519.) Kdor vpoštevā, 1. da kaže «tsch» tuj izvir, 2. da ima nemščina mnogo rudarskih izrazov iz slovanščine in 3. da imajo izraz pešt^h-peč-pec itd. vsi Slovani, «Petsche» pa samo Nemci (izmed Germanov), temu ne bo dvomljivo, da je beseda Petsche izposojena iz slovanščine (ruščine).

59.) **Pflug** m. = plug, vže stgn. plôh, plûoh(g) — skoro gotovo iz občeslov. plug^h = v plu + g^h (prim. slu-ga, stru-ga itd.). Prim. Krek, Einl. in die slav. Lg. 2., na str. 113.: «... erklärt aber J. Grimm selbst den umgekehrten Vorgang für den wahrscheinlicheren, den slavischen Ausdruck auf die Wurzel plu beziehend und darin den Begriff Schiff vermuthend ... Letzteres äußerte vor ihm schon A. Kuhn, ohne den fremden Ursprung des deutschen Wortes angedeutet zu haben ... Diese Annahme J. Grimms, wodurch die frühere vollständig desavouiert erscheint, fand mehrseitig Zustimmung und zum Theile eingehendere Begründung» (Schleicher, Pictet, Matzenauer, Šercl, Penka, Miklošič); p. 115: «Wir halten sonach das slavische plug^h für ein genuines Wort, aus dem ebenso das lit. plūgas, wie das deutsche Pflug (ahd. phluog, mhd. pfluoc) sich bildete.» Tem besedam ni treba nič dodati. Preiskave drja. Jana Peiskerja pa potrjujejo sijajno, da je mnenje zgoraj navedenega učenjaka povsem pravo. Izpeljave nemške besede Pflug iz «pflegen», iz keltščine itd., so gole domneve.

60.) **Pogatsche** f. = pogača, srgn. pôgaz; tudi Poganze; iz nsl. pogača (to pa iz italijanskega focaccio). (Schuchardt, str. 68; Mikl. s. v. pogača: «mhd. pôgaz ist wohl slavisch.») Mogoče bi bilo, da bi bila nemška oblika naravnost iz laščine; toda zoper to govori ženski spol (v laščini pa m.) in posebno pa soglasnik p; «Pogatsche» bo torej novoslovenskega izvira.

61.) **pomade, pomale**, adv. = počasi, malomarno itd., iz č. pomalu, pomále (= po + mal^h). (Schuchardt, str. 68; Zeitschr. für österr. Gymn., 1884, str. 900; Kleinpaul, str. 52; Sanders, II., p. 572); tudi subst. Pomade v pomenu «počasnost, flegma», in pridevnik v različnih oblikah, na severnem Češkem pomālich, v Šleziji bemählich itd. (Schuchardt). Da je ta beseda češka, se vidi na prvi pogled. Schuchardt pravi l. c., da je «durch die Studenten allgemein deutsch geworden» (torej ne samo češko-nemška).

62.) **Potizze, Putitze** f. = potica, povitica, iz nsl. potica iz po-vit^h + ica (Schuchardt, p. 68; Jarnik s. v.). V nemščini ima ta izraz nekako čudno lice, v slovanščini pa ima jasno etimologijo. Prim. nsl. povijača (v Belih Kranjcih), s. vitica, mr. повітѣця itd. Znan je ta izraz samo v avstrijskih planinskih deželah.

63.) **powidalen**, = češki govoriti, iz češkega deleznika povídal = povedal. Ta izraz rabijo posebno Dunajčani, pa tudi drugod je znan; navadno se rabi porogljivo in zasmehovalno.

64.) **Powidel** n., = češpljevec, «Salse», iz č. povidlo, navadno množina -dla (Mikl. sub vi- 1.; po + vi- + dlo, prim. r. повилаца; Schuchardt, p. 66).

Izvir češke besede je popolnoma jasen in gotov; beseda «Powidel» pa, ki je nekak «avstrijacizem», se ne dá razložiti iz nemščine. Vrhutega pa je še znano, da je prišla reč, katero označuje ta izraz, z Moravskega.

65.) **Preiselbeere** f, tudi Braus-, Brausch-, Praus-beere, = brusnica, tičja črnica, iz č. brusina in bruslina; tudi p. brušnica, nsl. brusnica itd. (Grimm s. v. pravi: «wie schon Schmeller vermuthet hat, sind das wahrscheinlich lauter Umdeutschungen des gleichbedeutenden slavischen brusina, brusnice.») Schmeller in Grimm sta gotovo prav povedala; iz č. *u* je nastal samoglasnik *au*, in preglašen *äü*, *eu*; Preisel- pa je samo pravopisna inačica. Merodajno, če tudi ne ravno odločilno je dejstvo, da pravijo «Preisel-» in «Braus-» skoro jedino le v Avstriji, na Nemškem pa Heidel-beere.

66.) **pritsch**, adv., = proč, in **pritscht**, adj., = znorél, «prismojen», iz č. pryč (Schuchardt, p. 67). Ker ta izraz ni onomatopoija, kaže «*tsch*» tuj izvir; in ker imajo adv. proč–preč–pryč vsi slovanski jeziki, «pritsch» pa se rabi samo v gorenjenemških narečjih, ne pa v skandinavščini, angleščini in nižji nemščini, zato je brez dvoma «pritsch» izposojenka (ali tujka??) iz slovanščine, in sicer iz češčine.

67.) **Quark** m. = skuta; sirček; malenkost; **Quargel** (dem.) = sirček, iz č. tvaroh (= stsl. tvarogъ itd.). (Mikl. s. v. tvarogŭ; Grimm s. v. Quark; Detter, p. 83; Sanders, II., p. 614.) Najstarejša nemška oblika je *twarc* (petnajsto stoletje); pozneje šele se je skupek *tv* izpremenil v *kv* = *qu*. Miklošič pravi: «nhd. quark, spät mhd. und den anderen germanischen sprachen fremd.» Ta okolščina je bila prvi povod, da so začeli misliti na tuj izvir; in ker imajo besedo tvarogъ vsi slovanski jeziki, je jasno, da je izraz «twarc-Quark» (Quarg, Quarg-el) izposojen iz kakega slovanskega jezika. Ker se pa sirčki izdelujejo zlasti na Hani, je pač verjetno, da je prišla beseda z rečjo vred z Moravskega. — S «tvarogъ : tvarъ» prim. «formaggio : forma».

68.) **Rabisch, Robisch, Rosch** m., = rovaš, posebno v rudarskem jeziku, iz nsl. rovaš ali bolje iz č. rovaš (ker ima nemška oblika kakor češka naglas na prvem zlogu). (Mikl. s. v. rovaši [v ry + aši]; «rabisch stammt aus dem slavischen»; Sanders, II., p. 627: «nam. früher im kursächsischen Bergbau» [torej na češki meji!]; Jarnik, na str. 15.) Vsi slovanski jeziki imajo ta izraz, izmed germanskih pa samo gorenja nemščina; ni dvoma, da je «rovaš» samostalnica od glagola rýti, napravljen z obrazilom -aš; «Rabisch» (Robisch, Rosch) pa je v nemščini osamljena beseda.

69.) **Rabot(e), Robot(e)** f. in m., = tlaka, iz občeslov. *rabota* (stsl., nsl., b., s.-hrv., r.) ali *robota* (č., p., luž.-s., mr.). (Mikl. s. v. orbŭ; Sanders, II., p. 627 in 771; Weigand, II., p. 482; Blumer, II., p. 23.) V nemščini se je pojavila beseda *Rabot(e)* šele v srednji gorenji nemščini; prej ni bila Nemcem znana. Slovanski jeziki pa imajo vsi od samostalnika *rabъ*, *robъ* abstraktne samostalnike *rabota*, oz. *robota*. Nemški izraz je torej izposojen iz slovanščine, najbrž iz češčine, poljščine ali ruščine.

70.) **Reb-huhn**, stgn. *rēba-huon*, = jereb, -ica, iz nsl. jereb = ja + rembŭ (Mikl. s. v. rembŭ) = «gesprenkelt». Weigand (s. v. Rebhuhn) misli na Rebe; znano pa je, da jereb ne živi po vinogradih. Detter (p. 85) pravi: «wahrscheinlich verwandt mit altslavischem rebŭ» itd. To bi bilo mogoče; toda izraz *Reb-huhn* je povsem osamljen, in dokler se ne bo našla druga germanska beseda, ki bi osvetlila besedo «Reb-huhn», dotlej ne bo mogoče

ovreči nazora, da je prvi del (rěba) izposojen iz občeslovanskega rěbŭ (nsl. reb-ika; mr. **рябыкъ**; r. tudi **рябъ**; lit. raibas) ali s predponko *ja-*: jarembŭ (stsl. jarebn, jerebŭ, nsl. jereb, s. jareb, č. jeřáb-ek itd.).

71.) **Säbel** m., v narečju Säbl m., srgn. **sabel** = sablja, morda iz nsl., r. in s. sablja, p. szabla itd. (Blumer, I., p. 72: «mit frz. sabre, ital. sciabla, sp. sable wahrscheinlich vom slavischen sabla f.»; Zarth, p. 46: «auch Säbel stammt aus dem Osten [r. **сабля**, p. szabla], doch ist der Ursprung des Wortes dunkel»; Mikl. s. v. sablja: «ein weitverbreitetes Wort unsicheren Ursprunges»). V tej stvari bo imela kulturna zgodovina zadnjo besedo, ker ni jezikovnih dokazov in znakov, ki bi bili zadosti odločilni.

72.) **Schligawitz, Schliwowitz** m., = slivovec, iz nsl. in s.-hrv. slivovec (= sliva + ovъ + ъcb). Samo ob sebi se razume, da beseda na *-awitz* ali *-owitz* ne more biti pristno nemška, in če vpoštevamo, da se rabi izraz Schligawitz v avstrijskih planinskih deželah, ne bomo dvomili, da je nsl. (s.-hrv.) izvira. Prim. Niggawitz, Nagawitz.

73.) 1. **Schmetten** f., m., = smetana, tudi 2. **Schmant** in **Schmand** m. 1. Iz č. smetena, 2. iz stsl. **мѣта**, ***сѣ-мѣтѣ**, oz. iz dotične polabsko-slovanske oblike (Mikl. s. v. *ment-*; Schuchardt, str. 66; Weigand, II., str. 600; Sanders, III., str. 971; Kluge s. v. Schmetten). Omenjene besede se pojavljajo izmed vseh germanskih jezikov samo v nemščini, in sicer ne pred petnajstim stoletjem (Kluge; Weigand l. c.), zlasti blizu slovanskega ozemlja, na Saksonskem, v sudetskih deželah in ob Labi; iz nemščine se ta izraz nikakor ne da razložiti, pač pa iz slovanskih jezikov, ki poznajo vsi glagol *městi* in samostalnik *smetana* (in pod.). Dvom je povsem nemogoč. Tudi rumunska beseda *smîntene* je slovanskega izvira (z ohranjenim nosnikom, ki se je v sedanjih slovanskih jezikih izgubil). «Schmant» je tudi «terminus technicus» v rudarstvu in solokopstvu: = pena, klejasta nesnaga itd.

74.) **Schöps** m.; v štirinajstem stoletju (srgn.) **schop(e)z** in **schöp(e)z** itd. iz č. skopec ali r. **скопецъ** (Mikl. s. v. *skopīci*: «nhd. schöps, aus dem slavischen»; Grimm s. v. Schöps; Kluge s. v.; Weigand, II., p. 632; Sanders, III., p. 1002; Kleinpaul, p. 50; Zarth, p. 46; Dettner, p. 103). Grimm opozarja na to, da je beseda Schöps-schopez «dem östlichen hochdeutschen Sprachgebiet eigen, den westlichen und niederdeutschen Mundarten ganz fremd.» Do štirinajstega stoletja so rabili jedino le izraz «hammel»; o tem času pa so se na vzhodu seznanili z vseslovanskim izrazom skopec (**скопецъ**), ki je v zvezi z glagolom **скопити** = evirare (dočim je «Schöps» v nemščini povsem osamljena beseda). Torej ni dvoma, da je izraz **schop(e)z**-Schöps izposojen iz kakega severnoslovanskega jezika, najbrž iz češčine ali ruščine. Nemški «ö» si moramo razložiti s tem, da so govorili nekak kratek i: *schopīz*, akoravno se piše «e» (*schopez*).

[Besedo **Schornstein** m. izpeljuje Kleinpaul iz r. **черная стѣна**; vsi drugi pa mislijo na stari glagol *schorren* = *molėti* po koncu; v tej stvari se ne upam postaviti ne na jedno, ne na drugo stran; toda dokler nam nihče ne dokaže, da ima «črna stēna» pomen «dimnik», dotlej se ne bo nihče pridružil Kleinpaulovemu mnenju.]

75.) **Startin** m. = štrtin (iz četrtn) = sod, ki drži 10 vedrov, iz nsl. (štajersko-slovenskega) štrtin nam. čtrtn (tako se govori tudi v češčini štvrtý nam. čtvrtý). Z ozirom na to, da je izraz Startin «stiriacizem» in da v nemščini nima «etyma», pač pa v slovščini (četrtn = četrty del velikega soda, ki drži 40 vedrov), moramo imeti to besedo za izposojeno iz slovenščine

(Štrekelj, Arch. für slav. Phil., letnik XIV., na str. 546.: »aus dem Slovenischen ins Deutsche eingedrungen. Deutsch Startin ist [nach Sanders] nur ein steierisches Flüssigkeitsmaß«). Tem besedam mora gotovo vsakdo pritrditi, ker je vsak dvom izključen.

76.) **Steppe** f., = razprostrta goljava, pustinja brez drevja, iz r. **степь** (Weigand, II., p. 812; Sanders, III., p. 1209; Zarth, p. 46; Heyse, p. 752). Pred drugo polovico osemnajstega stoletja ta beseda ni bila v nemščini znana (po Weigandu). Nemška torej ni; ker pa označuje nekaj osobito ruskega, je pač naravno, da moramo »Steppe« izvajati iz ruščine. V tem jeziku pa je morda **степь** samostalniik od glagola stsl. *тепѣ*, teti, r. dial. (u)tepti (= oc-cidere); tako bi bila »step« pravzaprav »pokrajina, ki je vsa poteptana in uničena (tako da po njej ne more rasti drevje)«. V nsl. je »stepa« germanizem; moralo bi se reči »step, -i«.

77.) **Sterlet** m., neka vrsta jesetra, posebno na Ruskem, iz r. **стерлядь** f. (Weigand, II., p. 813; Sanders, III., p. 1210; Heyse, p. 752). Lice vže kaže, da ta beseda ni izvirno nemška; pojavila se je šele v novejšem času; zato jo tudi izpeljujeta Weigand in Sanders brez pomisleka iz jezika tiste dežele, v kateri je riba domača. Miklošič, žal, nima izraza **стерлядь**, tudi sorodnih ne. Mogoče, da ta beseda ni prvotno ruska (oz. slovanska).

78.) **Stieglitz** m., = liseč, srgn. stig(e)liz, stegliz (petnajstega stoletja prva polovica), iz č. stehlec, sedaj pa stehlík (Mikl. s. v. štegüľ: »č. stehlec, stehlík. Ein ähnliches wort mag dem deutschen stieglitz . . . zu grunde liegen«; Kluge s. v.; Weigand, II., p. 818; Lexer s. v. Stieglitz: »slavisches Wort«; Matzenauer, na str. 82.). V nemščini se je ta beseda pojavila šele v petnajstem stoletju; izmed drugih germanskih jezikov jo pozna samo švedščina (steglitsa), toda šele iz nemščine. Odločilna je posebno končnica *-itz* (prim. Durnitz, Haub[n]itze itd.). Dvom je izključen. Iz slovanščine (češčine) sta izposojena tudi madžarski (tengelicze) in rumunski izraz (știglicę).

79.) **Strizzi** m., = postopač, človek, ki ne dela, ampak samo uživa itd., iz č. strýc = stric (Schuchardt, str. 66). Dokazati se to ne bo dalo, toda verjetno je, da ima Schuchardt prav, ker je »Strizzi« vindobonizem in se iz nemščine nikakor ne more razložiti.

80.) **Tornister** m., iz č. tanystra ali slovaškega tanistra. 1. »Unser (namreč nemški) 'Tornister' kann entweder direct aus dem Slavischen oder aus dem Magyarischen entlehnt sein« (»Indogermanische Forschungen«, 1893, str. 445). 2. »Aus rumänisch-polnisch taistra, tschechisch tanystra (auf mittelgriechisch *τάστιτρον*, Futtersack der Reiter, beruhend)« (Zarth, str. 46). 3. »Soll eigentlich Futtersack bedeuten und ein slavisches, ursprünglich griechisches Wort sein« (Kleinpaul, str. 62). Po Weigandu (II., p. 914) in Zarthu (l. c.) se pojavlja ta izraz (Tornister, Tanister) v nemščini šele v osemnajstem (po Kleinpaulu v sedemnajstem) stoletju; germanski torej ne more biti. Mislili so prej na laški (canestra = košara) in madžarski (tanisitra) izvir; toda laška beseda je glede pomena preveč različna (madžarska pa je, kakor je dokazal G. Meyer, izposojena iz slovaščine ali češčine). Grška beseda je prišla v rumunščino, od tod v poljščino in druge slovanske jezike, in iz teh (naravnost ali pa po madžarskem posredovanju) v nemščino (v sedemnajstem ali osemnajstem stoletju) v obliki »Tanister« (Kleinpaul), pozneje pa šele »Tornister«.

81.) **Tscherper** m., = škrbec, nož, s katerim se obada tako zvani »Grubengezimmer«, iz p. czerp, czerpak, ali iz kake slične poljske ali češke

besede (od glagola *чръпати*). Ta nemški izraz sem našel v Cigaletovem nemško-slovenskem besednjaku («ein bergmännisches Messer, bei den ober-sächsischen Bergleuten») in v Sandersovem nemškem besednjaku (III, p. 1397). Glas «*tsch*» kaže, da ta izraz ni izvirno germanski, in iz dejstva, da se rabi na gorenjem Saksonskem, smemo sklepati, da je češkega ali poljskega izvira.

82.) **Tschinakel**, Schinakel n., = čolnič, iz nsl. čolnák (sedaj = Weberschiffchen, v starejši dobi pa gotovo sploh = čolnič). Schuchardt misli na s.-hrv. čunak; toda iz srbohrvaščine nima nemščina razen «Vampyr» nobene izposojenke, kar je tudi razumevno. Dvomil pač ne bo nihče, da je nemški izraz, ki se rabi samo po avstrijskih planinskih deželah, slovenskega izvira; kajti «*tsch*» kaže tuj izvir, in vsakdo misli koj na slovenske sosede.

83.) **Wäben** f., = baba, v avstrijskih planinskih deželah iz nsl. (in občaslovanskega) baba. Nekateri so mislili na besedo «Weib»; toda ta se sklanja izključno le krepko: «Weibes, Weiber», torej dialektična oblika s končnico *-en* ni možna; beseda je torej slovenska.

84.) **Vampyr** m., tudi Vampir, = vampir, iz s. vampir (mr. *вампиръ*, b. in r. *вампиръ* itd., po Miklošiču [s. v. vampirü] najbrže turška beseda; Grimm in Weigand s. v.; Kleinpaul, str. 50). Ta izraz se je v nemščini pojavil šele l. 1732. (po Weigandu), in sicer je prišel čez Ogrsko. Pozneje je dobil tudi pomen: «krvoses, južnoameriški netopir». Ta beseda se nahaja v vseh slovanskih jezikih, dasi ni izvirno slovanska (*-mp-*!). O pošastih ali strašilih, ki baje sesajo kri, niso Nemci pred l. 1732. nič vedeli. Zatorej moramo Grimmu in Weigandu povsem pritrčiti.

85.) **Wildschur** f., = volčja koža, volčji kožuh, iz p. wilczura (vlčъ + ura). (Mikl. s. v. velkü: «p. wilczura [vgl. myszura], daraus deutsch wildschur»; Weigand, II., p. 1116; Kleinpaul, p. 51; Zarth, p. 15.) Beseda *vlčura se nahaja tudi v češčini (vlčura), ruščini (волчурa) in maloruščini (vlčura). Nemška oblika pa je izposojena iz poljske in prenarejena po ljudski etimologiji (kakor od «Wild» in «scheren»).

86.) **Zeidler** m., stgn. zidalári = bčelar, zeideln = gozdne bčele rediti, Seidelbast = daphne mezereum, volčji koren, iz stsl. *bčelari, (Krek, Einl. in die slav. Lg. 2, str. 112: «Ahd. zidalári, mhd. zidelare, zidler, nhd. Zeidler, Waldbienenzüchter [asl. *bčelari] halten wir trotz F. Kluge ... u. a. für ein Lehnwort aus dem Slavischen. Treffend bemerkt O. Schade ... «Es kann kein Zweifel sein, dass Wort ... und Sache von Haus aus slavisch war: Slaven waren es vor allen, die ehemals in den unabsehbaren Lindenwaldungen ihrer Heimat dem Honige ... nachgingen ...» itd.). Tudi Kleinpaul (str. 50) izvaja Zeidel (= bčela) iz slovanskih jezikov; ravno tako tudi izraz Seidelbast, «soviel wie Zeidelbast, sogenannt, weil die Waldbienen auf die Blüten gehen». Celó lastno ime Seidel izpeljuje Kleinpaul iz istega izvira; zadnje je pa nekoliko problematično, akoravno je prav mogoče.

87.) **Zeisig** m., = konopnica, čizek, iz č. čizek (poleg čiž), p. czyż, r. *чижъ* itd. (Mikl. s. v. čiži: «Daraus mhd. zise f., zisek [m.], schwed. siska»; Kluge s. v.; Heyse s. v.). Srednjegorenja nemščina ima poleg zise tudi dem. zisek (zisek), prva oblika je brez dvoma nastala iz č. čiž, druga pa iz po-manjševalne oblike čiž-ek. Miklošič, Kluge in Heyse so dobro vedeli, zakaj izvajajo nemško besedo iz slovanske (češke).

88.) Zobel m., = sobol, iz r. собо́ль, č., p. sobol itd. (Weigand, II., p. 1185: «mhd. der Zobel, ahd. der zobel, zobil, aus mittellat. zabella, welches aus dem gleichbedeutenden altsl. und russ. der sóbol', woraus auch . . . mittellat. sábelus, frz., engl. sable, isländ. savali» itd.; Sanders, III., p. 1775: «aus russ. собо́ль»; Kleinpaul, p. 51; Zarth, p. 46). Naravno, da je prišlo z rečjo (živaljo) tudi ime z Ruskega v Nemce; o tem pač ne bo nihče dvomil.

Sklepi iz obravnavanih besed.

Izposojenke, katere ima nemščina iz slovanskih jezikov, nam dovoljujejo sklepati, da so se Nemci učili pri Slovanih:

1.) v rudarstvu in solnarstvu, to nam dokazujejo izrazi: glauch, kutten, Kux, Graupe, Petsche, Rabisch, Schmant, Tscherper;

2.) v kožuharstvu in usnjarstvu, v dokaz so nam besede: Baranken, Juchten, srgn. kürsen, Kürschner, Nörz-Nurz-Nork, Wildschur, Zobel;

3.) v vozatajstvu, to nam pričajo izposojenke: Peitsche, Kummet; Kutsche, Kalesche, Droschke; sem lahko štejemo tudi Tschinakel;

4.) v poljedelstvu in gospodarstvu, kakor vidimo iz izrazov: Pflug, Robot; Jauche = gnojnica, Schmetten, Quark, Primsen (Brimsen), Lebhonig, Graupen = oluščena pšenična zrna; zeideln, Zeidler; Powidel; Schligawitz; Merling in Startin (žitna in vinska mera);

5.) v kuharski umetnosti: Wuchtel ali Buchte, Dolken, Liwanzen, Pogatsche, Kolatsche, Potizze, Leb-kuchen in -zelt, Kasch; Jause; v starem jeziku tudi Jauche (jüche) = juha (zdaj pa = gnojnica);

6.) tudi za hiše in njih posamezne dele imajo Nemci slovanskih imen: Kretscham; Kaluppe, Keische; Dornitz, Pablätschen;

7.) različno orožje so Nemci prevzeli od Slovanov, prim. Haubitze, Pallasch; Säbel (?), Dolch (?). Tudi Tornister spada nekoliko sem;

8.) tudi z mnogimi živalmi so se Nemci seznanili po Slovanih (zlasti severnih): Elen, Nörz, Bilch; Karausche, Peisker, Sterlet; Stieglitz, Zeisig, Niggawitz, Reb-huhn; Vampir; Mammut; nejasno pa je, zakaj imajo za koštruna slovansko ime (Schöps) poleg nemškega (Hammel);

9.) istotako z rastlinami: Kren, Gurke; Maschanzger, Nagawitz; Preiselbeere, Zeidelbast (Seidelbast), Hetschepetsch, Derneln; Paprika (?); «hojken» pa malo dokaže, ker so Nemci vže od nekdaj poznali jelko ali h(v)ojo;

10.) od Slovanov so dobili tudi razno kaznovalno orodje: Knute, Karbatsche, Peitsche, Kantschu;

11.) razni stanovi in razne vrste ljudij imajo slovanska imena: Gespan, Dolmetsch, Kretschmar, Kürschner; Halunke, Strizzi, Wäben;

12.) glagoli in prislovi: matschkern, powidalen; pomale in pomade (iz tega tudi pridevniki), pritsch (iz tega tudi pridevnik pritscht);

13.) sledečih besed, ki so slovanskega izvira, nisem znal uvrstiti v nobeden predal: Grenze, Steppe, Grippe, Petschaft, Pätsche, Kranz (?), Vampir v pomenu «pošast, ki sesa ljudem kri»; Jaug, Graupe v pomenu sodra, babje pšeno.

Vse to nam kaže, da so se učili tudi Nemci pri Slovanih kakor obratno.

Dodatek: Slovanska krajevna imena v nemških oblikah.

Z izposojenkami in tujkami lahko primerjamo krajevna imena v ustih tujih narodov. Kajti:

1.) isto razmerje kakor med «rubľ» in «Rubel», «царь» in «Czar» itd. (= tujke, pri katerih se je samo pravopis nekoliko prilagodil tujemu jeziku) je tudi n. pr. med imenoma «Obrh» in «Oberch» (na Kranjskem), «Domžale» in «Domschale», «Dobřany» in «Dobrzan» (na Češkem) itd.;

2.) isto razmerje, ki je med «južina» in «Jause», «bič» in «Peitsche» itd. (= izposojenke, pri katerih se je v glasovnem oziru več ali manj izpremenilo, pa ne da bi imela nemška oblika tako lice, da bi se imela za izvirno germansko), je tudi n. pr. med «Bistrica» in «Feistritz», «Lož» in «Laas» itd.;

3.) isto razmerje, katero vidimo med «wiłczura» in «Wildschur», «pečeť» in «Petschaft» (kakor iz Wild + scheren; Schaft!), vlada n. pr. tudi med «Ščurki» in «Schurke», «Štavčja [vas]» in «Deutsch[dorf]» itd. (= izposojenke, ki so se s pomočjo ljudske etimologije tako izpremenile, da imajo popolnoma nemško lice in tudi pomen, dočim n. pr. «Feistritz» v nemščini nima nikakega pomena ali smisla).

Miklošič («Die slavischen Ortsnamen aus Appellativen») deli nemška imena slovanskih krajev v šest skupin, in sicer:

1.) slovansko ime se je sprejelo v nemščino s takimi glasovnimi izpremembami, kakršne zahtevajo nemški glasovni zakoni, ne da bi tako nastala oblika (v nemščini) imela kaj smisla;

2.) slovansko ime se je sprejelo v nemščini «in einer dem Deutschen bedeutungsvollen Form» (n. pr. «Rothwurst» iz «Ratiboř»);

3.) slovansko ime se je prevelo («Brunndorf» iz «Studenec» na Kranjskem);

4.) med domačim in nemškim izrazom ni nikake zveze, ne glasovne ne pojmovne («Tiefenbach» in «Briga» na Kranjskem);

5.) nemščina ima več oblik za jeden in isti slovanski kraj;

6.) nemške oblike so nastale iz slovanskih (starejših) z drugim sufiksom, kakor ga nahajamo v sedanji slovanski obliki (n. pr. «Assling», ne iz «Jesen-ice», temveč iz «*Jesen-ik» ali pod.).

Jasno pa je, da v pričujoči razpravi ni mesta prevedenim imenom (tretja skupina, n. pr. «Lemberg» = «Löwen-berg» iz «Łwów» itd.) in tudi ne takim, ki niso (vsaj kakor se zdi) v nikaki glasovni ali pojmovni zvezi z domačo obliko (n. pr. «Langenthon» za «Smuka», «Friedau» za «Ormož» itd.).

Imena pa, ki jih našteva Miklošič v peti skupini, spadajo deloma v prvo in drugo, deloma v tretjo, četrto in šesto skupino, kajti če imajo Nemci za kak slovanski kraj več imen, spadajo lahko v razne skupine ali pa tudi vsa v jedno in isto.

Naposled pa je tudi šesta skupina odveč; kajti jezikoslovcu je vse jedno, živi-li slovanska oblika, na katero se opira kaka nemška, še dandanašnji, ali pa je prešla drugo pritiklino (n. pr. prej *Sъtykъ, *Stik, iz tega Sittich; sedaj pa izključno le Stič[i]na itd.).

Na ta način nam ostajata izmed Miklošičevih skupin samo dve (prva in druga), in sicer:

1.) Slovansko ime se je bolj ali manj izpremenilo (v glasovnem oziru) nemškemu organu na ljubo, toda tako, da nemška oblika nima pomena: n. pr. a) na Kranjskem, Koroškem in Štajerskem (torej slovenska imena) «Flödnig» iz «Smlednik», «Feistritz» iz «Bistrica» (kakor «Zeisig» iz «čížek»,

«Peitsche» iz «bič»), «Lais-berg» iz «Lišče», «Götting» iz «Hudinja», «Tschernembl» iz «Črnomelj», «Tersein» iz «Trzin» itd.; b) na Češkem in Moravskem «Bomst» iz «Babí most», «Wemschen» iz «ve Mšeně», «Thusing» iz «Toužín», «Wischenau» iz «Višňova», «Seelowitz» iz «Želovice», «Pröding» iz «Předín» itd.; c) na Nemškem (luž.-s., p. in polabsko-slov. imena) «Danzig» iz «Gdańsk», «Leipzig» iz «Lipsk», «Bautzen» iz «Budyšin» itd.

2.) Slovansko ime se je tako izpremenilo, da ima nemška oblika smisel in pomen: a) na Slovenskem «Deutsch-dorf» iz «Stavčja vas», «Scheren-dorf» iz «Črneča vas», «Buschen-dorf» iz «Bušeča vas» (etymologia bovina), «Hart», «Hartberg» iz «Rt», «Schöckel» (kakor dem. od Schock!) iz «Sokol», «Eibenschuss» iz «Ivanje selo» (oz. iz kake starejše oblike, morda *Ivančica; prim. na Moravskem «Eibenschitz» iz «Ivančice»); «Gothen-dorf» iz «Gotna vas» itd.; b) na Češkem in Moravskem «Rabenseifen» iz «Hraběšice», «Klein-Latein» iz «Slatinky», «Gurten-dorf» iz «Skrotín», «Rothigel» iz «Rokytná», «Mehlhütten» iz «ve Lhotách» itd.; c) na Nemškem «Sauhahn» iz «Záhon»; «Strohschütz» iz «Strožišće» (luž.) itd.

V obeh skupinah pa nahajamo nemška imena, ki se opirajo na starejšo obliko domačega imena, posebno z drugim sufiksom; nemško ime Sittich n. pr. nam kaže, da je v novoslovenskem imenu Stič(i)na (napačno Zatičina! — vse ljudstvo pravi «Stična»!) pritiklina -ina (-na) novejšega izvira; brez dvoma se je kraj nekdaž imenoval Stik (= *Styky), ker se tam gore stikajo.

Moravsko mesto Prostějov nazivljejo Nemci «Prossnitz»; to ime je gotovo nastalo iz starejše oblike s pritiklino -nice, najbrž «*Prostějnice».

Ime «Assling» ni moglo nastati iz sedanjega imena Jesenice, ampak samo iz *Jesenik (prim. «Gesenke», po ljudski etimologiji nastalo iz «Jeseníky» [po drevesu]) itd.

Viri pričujoče razprave.

(po času urejeni).

1832. *Jarník*, Versuch eines Etymologikons der slovenischen Mundart itd., v Celovcu.
 1852 ss. *Grimm i. dr.*, Deutsches Wörterbuch.
 1863. *Kuhn i. dr.*, Beiträge zur vergleichenden Sprachforschung, III. in 1870 IV.
 1866. *Schade*, Altdeutsches Wörterbuch, prva izdaja, Halle. 1872—1882 istega besednjaka druga izdaja.
 1870. *Matzenauer*, Cizi slova v slovanských řečech, v Brně.
 1872. Denkschriften der Wiener Akademie der Wissenschaften, philosophisch-historische Classe, XXI. (*Miklošič*, Die slavischen Ortsnamen aus Appellativen, I.).
 1873. *Diefenbach in Wülcker*, Hoch- und niederdeutsches Wörterbuch der mittleren und neueren Zeit.
 1876. *Sanders*, Wörterbuch der deutschen Sprache, Leipzig.
 1878. *Weigand*, Deutsches Wörterbuch, Gießen.
 1878. Letopis Matice Slovenske (*Navratil*: Elen ali Elend, slovanska beseda).
 1883. *Kluge*, Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache, druga izdaja, Straßburg. 1889 istega besednjaka četrta izdaja.
 1885. *Schuchardt*, Slavodeutsches und Slavitalienisches, Graz.
 1885. Istega pisatelja dodatki v «Zeitschrift für österreichische Gymnasien».
 1885. *Heyse*, Fremdwörterbuch, Wien.
 1886. *Miklošič*, Etymologisches Wörterbuch der slavischen Sprachen, Wien.
 1887. *Krek*, Einleitung in die slavische Literaturgeschichte, druga izdaja.
 1890 in 1891. *Blumer*, Geschlechtswandel der Lehn- u. Fremdwörter im Hochdeutschen.
 1892. Archiv für slavische Philologie, XIV.
 1893. Indogermanische Forschungen.
 1896. *Kleinpaul*, Das Fremdwort im Deutschen, Leipzig.
 1897. *Detter*, Deutsches Wörterbuch, Leipzig.
 1897. *Zarh*, Deutsche Lehnwörter, Saarbrücken.

